

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

Історичний факультет
Кафедра історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук

Бакалаврська робота

**«ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
РЕСПУБЛІКИ У 1918–1923 РР.»**

Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)
Освітня програма «Середня освіта (Історія)»

Здобувача вищої освіти
за першим (бакалаврським) 4 року навчання
групи СОІ-41 спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
освітньої програми «Історія»
Попка Дмитра Володимировича
Керівник: доктор філософії Баран Б. М.
Національна шкала: _____
Кількість балів: ____ Оцінка: ЄКТС ____

Члени комісії: _____ (прізвище та ініціали)
_____ (прізвище та ініціали)
_____ (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	7
1.1 Історіографія дослідження.....	7
1.2 Джерельна база дослідження.....	10
1.3 Теоретико-методологічні засади дослідження.....	12
РОЗДІЛ 2.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЗУНР.....	15
2.1 Геополітичний контекст та умови проголошення ЗУНР.....	15
2.2 Організаційна структура зовнішньополітичного відомства.....	19
2.3. Принципи та стратегічні цілі зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки.....	23
РОЗДІЛ 3. ДИПЛОМАТИЧНА БОРОТЬБА ЗУНР ЗА МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ	28
3.1 Дипломатичні відносини з країнами- правонаступниками Австро- Угорщини.....	28
3.2. Пріоритетний напрямок: конфлікт із Польщею та дипломатія Антанти.....	32
3.3. Акт Злуки та його міжнародно-правові наслідки.....	36
РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЗУНР В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ ТА ВІЙСЬКОВИХ НЕВДАЧ	40
4.1. Участь делегації ЗУНР у Паризькій мирній конференції.....	40
4.2. Взаємодія з УНР в умовах спільної боротьби.....	44
4.3. Дипломатія ЗУНР на завершальному етапі існування (липень 1919 – початок 1923 р.).....	49
РОЗДІЛ 5. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЗУНР У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	54
5.1. Місце теми ЗУНР у програмах середньої освіти.....	54
5.2. Методичні аспекти викладання зовнішньополітичного досвіду ЗУНР.....	57
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Варто згадати, як створювалась така держава, як Західноукраїнська Народна Республіка на залишках вже поваленої Австро-Угорської імперії, існування самої держави відбувались в надзвичайно складних умовах. В ЗУНР була надзвичайно гостра необхідність визнання на міжнародній арені. Тому на мою власну думку, досліджуючи та вивчаючи тему зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки ми можемо краще розуміти цей унікальний досвід державотворення і роль зовнішньої політики в ньому. Я вважаю, що стратегії дипломатичної боротьби за власний суверенітет та територіальну цілісність держави, які використовували в своїй зовнішній політиці політики Західноукраїнської Народної Республіки є достатньо цінним досвідом для держав сьогодення.

Одним із елементів актуальності вивчення та дослідження теми зовнішньої політики ЗУНР є «дипломатія в екзилії», тобто ведення міжнародної дипломатичної діяльності зовнішньополітичного апарату Західноукраїнської Народної Республіки в спробах захистити національні інтереси в умовах частково, а згодом і повністю втрачених території держави та еміграції уряду ЗУНР за кордон.

Також досліджувана нами тема підкреслює, що в той час і в тих умовах в яких перебувала ЗУНР вони підтримували ідею Соборності нашої держави. На вивчені дипломатичних відносин з Українською Народною Республікою формується розуміння єдності української політичної думки та рішучі кроки для створення єдиної української держави.

При глибокому розумінні всіх зроблених та запланованих дипломатичних рішень та кроків Західноукраїнської Народної Республіки чітко простежуються елементи та складові національно-патріотичного виховання, наявність якого в сучасних умовах допомагає зберігати та відновлювати українську історичну спадщину.

Після завершення Першої Світової війни в світі почали формуватись різні міжнародні правові інститути, саме детальний аналіз міжнародної правової бази

Західноукраїнської Народної Республіки допомагає простежити саме етапи їх формування та взаємодії. Таким чином, на мою власну думку, досліджуючи різного виду ноти, договори та різні місії можна стверджувати на високій актуальності міжнародно-правового аспекту цієї теми для загального розуміння можливих дипломатичних зв'язках та взаємодії закордонних дипломатів та їх погляди та рішення по ЗУНР, яка в цей час проходить свій державотворчий процес під тиском різного роду чинників та обставин.

Метою нашого наукового дослідження є комплексний аналіз зовнішньополітичної діяльності Західноукраїнської Народної Республіки та визначення її ролі в українському державотворчому процесі та захисту державного суверенітету.

Для досягнення поставленої мети в цьому науковому дослідженні ми ставимо перед собою наступні **завдання**:

- дослідити та опрацювати еміграційну та радянську історіографію досліджуваної теми;
- дослідити ступінь наукового вивчення проблеми в українській історіографії;
- зібрати, систематизувати та проаналізувати джерельну базу дослідження;
- розглянути геополітичну конфігурацію в Центрально-Східній Європі після розпаду Австро-Угорщини та визначити в цій конфігурації місце ЗУНР;
- дати характеристику основним дипломатичним діячам ЗУНР;
- окреслити основні зовнішньополітичні доктрини Західноукраїнської Народної Республіки;
- визначити та дослідити основні географічні напрямки дипломатичної діяльності;
- проаналізувати дипломатію ЗУНР з країнами створеними внаслідок розпаду Австро-Угорщини;

- розглянути етапи співпраці та протиріч в дипломатичних відносинах між ЗУНР та УНР;
- проаналізувати та окреслити дипломатичні контакти політиків-дипломатів Західноукраїнської Народної Республіки під час війни з Польщею;
- дослідити проблеми реалізації Акту Злуки та розглянути міжнародну реакцію цієї події;
- розглянути участь та завдання дипломатів ЗУНР на Паризькій мирній конференції;
- окреслити зовнішню політику ЗУНР після еміграції уряду та відходу за Збруч;
- проаналізувати висвітлення подій даної теми в чинних шкільних підручниках з історії України;
- визначити вплив вивчення даної теми в шкільній програмі на формування в школярів національної свідомості.

Об'єктом нашого наукового дослідження є зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки.

Предметом цього наукового дослідження є основні напрями, методи та результати зовнішньополітичної діяльності Західноукраїнської Народної Республіки.

Методологічна основа праці ґрунтується на принципах історизму та наукової об'єктивності. У процесі роботи над темою були використані такі методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, систематизація, конкретизація та узагальнення, а також інші спеціальні наукові методи і прийоми дослідження.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від моменту початку розпаду Австро-Угорської імперії у вересні 1918 року до остаточної ліквідації еміграційного уряду в 1923 році.

Територіальні межі нашого дослідження сягають тих територій тих держав де дипломати ЗУНР мали своє дипломатичне представництво та проводили різні місії з метою привернення уваги до «Галицького питання». Ці

межі охоплюють такі держави як США, Німеччина, Чехословачина, Ватикан, Франція, Швейцарія, Угорщина та інші залучені держави.

Теоретичне значення роботи полягає у комплексному аналізі ведення дипломатичних зв'язків дипломатів Західноукраїнської Народної Республіки з різними державами, у систематизації та нагромадженні історичних знань з означеної теми.

Практичне значення отриманих результатів та основних ідей курсової роботи полягає в тому, що зібраний фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть бути застосовані в майбутній педагогічній діяльності, зокрема на уроках історії України, а також становитимуть базу для подальших наукових досліджень.

Структура роботи визначена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1.1 Історіографія дослідження

Перші праці, які стосувалися теми зовнішньодипломатичних відносин Західноукраїнської Народної Республіки, побачили світ за досить короткий час після закінчення піку активності діяльності дипломатів ЗУНР. В цих працях не стільки простежується нові знання та дослідження з досліджуваної теми, а в цих роботах більш характерний мемуарно-звітний характер. На мою думку, роботи, які були написані в перші роки після досліджуваних подій, переслідували мету пояснення зовнішньополітичного курсу Західноукраїнської Народної Республіки та присвячувались аналізу дипломатичних невдач данного досліджуваного періоду.

Велику роль в історіографії досліджуваної теми відіграють праці свідків та учасників дипломатичного процесу Західноукраїнської Народної Республіки. До відомих діячів, які згадували в своїх працях процес ведення зовнішньополітичної діяльності можна віднести члена Української Національної ради Осипа Назарука[40] та керівника Державного Секретаріату ЗУНР Костя Левицького.[31,32] Зокрема, один з перших систематизованих викладів міжнародної дипломатії Західноукраїнської Народної Республіки створив радник дипломатичних місій ЗУНР, а саме Михайло Лозинський. В своїй праці «Галичина в рр. 1918-1920» [36] автор детально описав дипломатичну боротьбу представників від ЗУНР на Паризькій мирній конференції та акцентує велику увагу на ігнорування визначеного права кожного народу на самовизначення для прокращення геополітичних інтересів країн Антанти.[47]

У післявоєнний період дослідження продовжувалися переважно в діаспорі, де сформувалася потужна історична школа. Праці галицького юриста та міністра земельних справ ЗУНР С. Барана[5], М. Стахіва[52] та С. Ярославина[62] дозволили зберегти пам'ять про державне будівництво та дипломатичну оборону ЗУНР в умовах ідеологічного тиску в радянській Україні. М. Стахів, зокрема, зосередився на аналізі нарису історії державного будівництва та дипломатичного

захисту республіки, що стало класичним джерелом для наступних поколінь істориків.

З відновленням державної незалежності України у 1991 році розпочався новий етап системного вивчення ЗУНР. Центральною постаттю цього періоду став О. Карпенко[26], під керівництвом якого було підготовлено фундаментальні узагальнюючі праці та збірники документів, що висвітлюють основні напрями зовнішньої політики та внутрішньої розбудови держави. У працях О. Карпенка ЗУНР постає як повноцінний суб'єкт міжнародних відносин, що мав чітку зовнішньополітичну стратегію.

Важливим напрямом сучасної історіографії є вивчення міжнародного аспекту існування ЗУНР та діяльності Паризької мирної конференції. Н. Городня[16] аналізує українське питання крізь призму пошуку союзників серед великих держав, а М. Генік[13] розглядає драматичні наслідки рішень Ради Амбасадорів. Дипломатичну діяльність у США та роль української діаспори досліджують Т. Батюк[6] та П. Гуцал[17]. Особливий інтерес становлять вузькоспеціалізовані дослідження: В. Ададуров вивчає політику Франції щодо українсько-польського конфлікту, Л. Гентош[14] досліджує східноєвропейську політику Ватикану, а С. Віднянський[10] та О. Павлюк[45,46] вектори відносин із Чехословаччиною та Угорщиною.

Проблема Соборності та Акту Злуки між УНР та ЗУНР залишається однією з найбільш дискусійних тем. В. Сергійчук, В. Соловйова та О. Павлюк[43] досліджують особливості української дипломатії після проголошення об'єднання, акцентуючи увагу на ідеологічних та тактичних розбіжностях між двома урядами. Д. Веденєєв[7] аналізує причини та наслідки розриву Акту Злуки в контексті зовнішньої політики, а О. Павлишин[41] зосереджується на політико-правовому аспекті об'єднання.

Військова історія та загальнополітичні нариси представлені роботами М. Литвина[35], які детально реконструював перебіг українсько-польської війни та геополітичний простір ЗУНР. В свою чергу С. Макарчук[38] запропонував оригінальний погляд на «республіку галичан», автор проаналізував соціальну

базу та внутрішню стійкість під впливом результатів різних подій в тому числі і зовнішньодипломатичних зв'язків. Правові аспекти функціонування держави та її апарату висвітлені у срільній праці Б. Тищика, В. Кульчицького та М. Настюка.[29]

Окрему цінність мають історіографічні огляди Я. Калакури та А. Панчука[25], які систематизували напрацювання попередників та окреслили перспективи подальших досліджень зовнішньої політики ЗУНР. На сучасному етапі історіографія Західноукраїнської Народної Республіки збагачується новими працями І. Дацківа[18,19] та М. Полича[18], які аналізують діяльність зовнішньополітичної служби республіки в системі тогочасних міжнародних відносин. Це свідчить про те, що тема ЗУНР залишається живою та актуальною, а її вивчення дозволяє краще зрозуміти витoki сучасної української дипломатії та державності.

Висновок: Історіографічний огляд демонструє значну зацікавленість вітчизняних дослідників проблематикою західноукраїнської державності, що пройшла складний шлях від перших спроб осмислення в діаспорних колах до глибоких академічних досліджень сучасності.

Сучасні дослідники успішно відійшли від вузькорегіонального підходу, розглядаючи долю ЗУНР у широкому контексті європейської геополітики, діяльності Паризької мирної конференції та складних взаємин із сусідніми державами. Наявність широкого спектру наукових праць, присвячених як загальним питанням соборності, так і специфічним аспектам дипломатичної служби, свідчить про глибоку опрацьованість теми, проте водночас відкриває можливості для подальшого синтезу цих знань з метою виявлення невикористаних потенціалів української дипломатії початку двадцятого століття.

1.2 Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження історії та дипломатії Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) є репрезентативною та багатогранною. Вона дозволяє всебічно розглянути процес державотворення, зовнішньополітичну

активність та військово-політичне протистояння 1918–1923 рр. Для системного аналізу джерела можна класифікувати на кілька груп: опубліковані масштабні збірники документів, архівні матеріали, тогочасна періодика та мемуарна література.

Фундаментальне значення для вивчення теми мають багатотомні збірники документів, зокрема видання «Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали» за редакцією О. Карпенка та К. Мицан[22,23]. Перший том детально висвітлює події Листопадової національно-демократичної революції та проголошення республіки, тоді як другий фокусується на державотворчих та адміністративно-організаційних процесах. Ці матеріали є основою для розуміння правового поля, в якому діяли дипломати Західноукраїнської Народної Республіки, та її внутрішньої структури.

Важливою складовою є неопубліковані або спеціалізовані архівні документи. Зокрема в роботі було використано, матеріали Галузевого державного архіву Служби зовнішньої розвідки України (ГДА СЗРУ)[11,12] містять цінні відомості про діяльність українських дипломатів та розвідників за кордоном. Ці документи дозволяють проаналізувати приховані аспекти зовнішньої політики та спроби українського уряду вплинути на міжнародну думку.

Наявність в структурі джерельної бази періодичних видань є обов'язковим елементом, оскільки саме читаючи періодичну пресу українське суспільство отримувало не тільки останню інформацію, але через періодичні видання мало змогу зрозуміти основні принципи ведення та завдання зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки. Для досягнення мети дослідження було використано матеріаль української газети «Діло»[1,2,3], редактором якої була людина, яка відігравала не останню роль в зовнішній політиці ЗУНР, а саме В. Панейко. В цьому періодичному виданні детально описувався перебіг подій внутрішнього та зовнішнього рівня політики. Активно описувались справи в новоутворених на руїнах Австро-Угорщини державах і також газета «Діло» була джерелом висвітлення офіційної позиції українських політичних кіл. Також, в

нашому дослідженні було використано деякі матеріали військового часопису «Страїлець»,[54] де крім опису військових справ, редактори надавали актуальну інформацію з зовнішньодипломатичного українського фронту, описуючи заяви учасників від різних країн на Паризькій мирній конференції, стан ведення дипломатичних контактів з іншими країнами, та розвіювали антиукраїнські наративи польського уряду.

Мемуари та спогади учасників тих подій показують та дозволяють дослідити суб'єктивність бачення досліджуваних подій безпосередніми учасниками самого українського державотворчого процесу в Східній Галичині. У роботі очільника першого уряду Державного Секретаріату Костя Левицького «Дипломатична діяльність ЗУНР»[31,32] та спогадах очевидець тих подій розкриває всю складність та важкі моменти, які складались в зовнішній політиці Західноукраїнської Народної Республіки та описує особисті риси характеру та манери ведення зовнішньодипломатичної діяльності інших учасників досліджуваних нами подій. Праця «Від легенди до правди»[61] автором якої є Логин Цегельський, який був одною з ключових постатей для ЗУНР дає унікальні свідчення про події 1 листопада та розповідає про дипломатичну боротьбу на міжнародній арені. Спогади Михайла Лозинського[36] та Осипа Назарука[40] в свою чергу зосереджуються на описі діяльності українських дипломатичних місій, зокрема у Відні, та на загальному становищі в Галичині.

Висновок: Узагальнюючи вищезазначене, можна констатувати, що джерельна база дослідження відзначається високим ступенем репрезентативності та дозволяє здійснити комплексний аналіз історії ЗУНР. Поєднання офіційних нормативно-правових актів і державних документів із матеріалами архівної розвідки створює міцний фактологічний фундамент для реконструкції державотворчих процесів.

Важливим доповненням до історіографії виступають тогочасні періодичні видання та багата мемуарна спадщина безпосередніх учасників подій, які не лише деталізують перебіг дипломатичних місій та контактів, а й передають суспільно-політичну атмосферу епохи, дозволяючи досліднику уникнути

однобічності в оцінках та врахувати суб'єктивні чинники прийняття доленосних рішень.

1.3 Теоретико-методологічні засади дослідження

Для дослідження зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки поєднання класичних та сучасних підходів дослідження міжнародних відносин складає теоретичну основу нашого дослідження. Провести аналіз ведення закордонної дипломатії Західноукраїнської Народної Республіки допомагає використана в дослідженні теорія політичного реалізму, яка показує зовнішню політику ЗУНР, як інструмент для боротьби за власну державу для українців в складному геополітичному контексті в регіоні, який склався внаслідок розпаду Австро-Угорщини та завершення Першої Світової війни.

В нашому дослідженні розкрита проблема національного самовизнання, яка була закладена в відомі 14 пунктів американського президента Вудро Вільсона. В дослідженні виявлена і проаналізована велика суперечність між геополітичними інтересами країн Антанти та проголошеннями ними ж принципами демократичного устрою в цілому світі. Також ми спираючись на теорію лібералізму міжнародних відносин показали віру дипломатів та урядовців Західноукраїнської Народної Республіки в систему міжнародного права та можливість самовизначення націй.

Для даного дослідження нами були застосовані та використані такі методологічні принципи як: принцип об'єктивності, принцип системності та принцип історизму.

З допомогою принципу об'єктивності був використаний в дослідженні з метою об'єктивного аналізу складних та суперечних аспектів досліджуваної теми. Цей принцип допоміг дослідити надмірні сподівання на справедливість країн Антанти та слабку віру Антанти в необхідність підтримку створення держави українців в Галичині. Використання принципу системності дало змогу досліджувати зовнішню дипломатію, як комплексну структуру, яка включала в себе діяльність представників Державного секретаріату закордонних справ,

різних дипломатичних місій, пресово-інформаційних бюро та делегацію на мирній конференції в Парижі. Проаналізувати досліджувані події в контексті того часу в який ці події і відбувались допоміг принцип історизму. Цей принцип забезпечив розгляд зовнішньополітичної діяльності ЗУНР в контексті розпаду Австро-Угорської імперії, геополітичних змін та формування нової Версальської системи міжнародних відносин, що дало змогу детально дослідити дипломатичні зусилля ЗУНР не в ізольованому контексті, а як невід'ємну частину глобальних трансформацій, враховуючи специфіку краху багатонаціональних імперій.

Щоб розкрити тему були використані різні методи. Для аналізу еволюції розвитку дипломатичної служби був використаний історико-генетичний метод. Порівняльно-історичний метод допомагає порівняти спільні та відмінні риси в зовнішніх відносинах Західноукраїнської Народної Республіки та Української Народної Республіки. Для детального розгляду зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки як цілісної системи було застосовано системно-структурний аналіз. Під час роботи з архівними документами та періодичними виданнями відповідного періоду в дослідженні нами було використано метод контент-аналізу.

Висновок: Проаналізувавши теоретико-методологічні засади данного дослідження можна стверджувати, що міжнародна дипломатія Західноукраїнської Народної Республіки була складним процесом, який утверджував національну суб'єктність в умовах нової системи міжнародних відносин.

З допомогою методологічного інструментарію ми виявили, що попри військову та дипломатичну поразку дипломатам ЗУНР вдалось створити дієву та ефективну систему зовнішніх зв'язків, який дозволив представляти українські інтереси після фактичної окупації території Західноукраїнської Народної Республіки.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЗУНР

2.1 Геополітичний контекст та умови проголошення ЗУНР

Військовий розгром центральних держав почався, який почався в вересні 1918 року, паралельно запустив незворотній процес розпаду Австро-Угорської держави. Вже 14 вересня того ж року Австро-Угорщина надіслала ноту до президента США Вудро Вільсона, де зазначалась готовність до укладення миру на основі 14 пунктів В. Вільсона, які в свою чергу передбачали створення незалежну Польщу, яка мала вільно контролювати території на, яких частка польського населення мала переважати та давала право народам на самовизначення.[36]

Розуміючи важку ситуацію, влада Австрії намагалась зберегти свою владу в регіоні і водночас догодити країнам блоку Антанти. Рішення знайшли в реформі за якою держава мала стати федерацією вільних народів і відповідати праву народів на самовизначення. Тому вже 16 жовтня 1918 року був виданий цісарський маніфест.[22] Важливо зазначити той факт, що Австрійська держава надавала більшу перевагу польському народу перед українським через 10 пункт Вільсона і ідею можливої унії з Польщею. Тому в зв'язку з цими обставинами та польськими претензіями на цілу територію Галичини доля українсько Галичини в маніфесті не зачіпалась.[1]

Українці Галичини та Буковини сприймали цей маніфест, як інструмент з яким вони зможуть легітимно отримати владу на своїх землях. Спираючись на актуальне на той час австрійське законодавство, 18 жовтня 1918 року в Львові на з'їзді вповноважені утворили Українську Національну Раду, як головний політичний орган для українців, які живуть на території Австро-Угорщини, українські представники з північно-західної Угорщини фізично не були присутні, але за допомогою листа зазначили своє бажання входити до складу української держави.[38]

На цьому з'їзді були присутні депутати-представники обох палат австрійського парламенту, крайових Галицького та Буковинського сеймів,

єпископат, представники партій та представники міст. Думки на цьому з'їзді почали розходитись в різні сторони. Темою для суперечностей було питання приналежності українських земель. Соціал-демократи, які відмовились від вступу до Української Національної Ради, але приймали участь у з'їзді, принципово відстоювали позицію об'єднання етнічних українських земель Австро-Угорщини з «Великою Україною». Їхню позицію по цьому питанню підтримала частина молодих представників та націонал-демократів, але вони досі представляли меншість в цьому питанні. Після цілої ночі невинних суперечок більшість таки перемогла і наступного ранку 19 жовтня 1918 року Українська Національна Рада прийняла прокламацію про створення Української Держави.[2] Було прийняти рішення про необхідність створення демократичної конституції, а також Євгена Петрушевича було обрано приездентом Української Національної Ради.[37]

Варто зазначити той факт, що після завершення Першої Світової війни над Європою з'явилась загроза з боку поширення темпів активності більшовизму. Тому для країн блоку Антанти було важливо не допустити поширення більшовизму світом. Актуальною на той час була ідея створення буферної держави, цією державою мала стати Польща, тому країни Антанти надавали перевагу польській стороні в польсько-українських протиріччях в Галичині. Франція вважала Польську Державу своїм головним союзником в Центральній Східній Європі.[4] Ідея підтримки та допомоги формування Західноукраїнської Народної Республіки серед країн Антанти не набула поширення в зв'язку з тим, що країни переможниці Першої Світової не бачили перспективи підтримки української ідеї через неможливість зупити Леніна, якого в свій час боялась вся Європа.[30]

Противниками прокламації Української Національної Ради були польські вищі правдячі кола та їхня еліта, які вважали Східну Галичину територією Польської Держави. Польські державники чудово знали, що в цьому регіоні проживав достатньо великий відсоток етнічних поляків, які жили переважно в містах.[21]

Центром Східної Галичини по праву було місто Львів, саме в цьому центрі Східної Галичини і базувався австрійський намісник Східної Галичини граф Карл фон Гуйн. 20 жовтня, після мітингу львів'ян на підтримку створення Української Держави, Кость Левицький та Олександр Барвінський провели зустріч з графом фон Гуйном, щоб запобігти польським провокаціям в місті під час проведення української акції, але граф чітко дав зрозуміти представникам українства що владі під силу зупинити різного роду демонстрації чи провокації.[36]

Попри велике бажання австрійського намісника Східної Галичини графа Карла фон Гуйна зберегти владу за собою в регіоні він чудово розумів, що це майже не реальна задача. Поляки в Кракові 28 жовтня була створена Польська ліквідаційна комісія. За планом польських політиків, представники ліквідаційної комісії, рід час візиту до Львова, який запланували на 1 листопада 1918 року, мали перейняти владу в регіоні від австрійського намісника без особливого супротиву.

Ще в вересні 1918 року українські військові офіцери створили Центральний військовий комітет з метою законного визнання держави для українців. Коли про плани польського уряду стало відомо у Львові було негайно зібрано таємну нараду Центрального військового комітету, де прийняли рішення про необхідність збройного захоплення влади. В ніч на 1 листопада 1918 року українські військові підрозділи почали поступово брати контроль над головними установами міста Львів, в той самий час, українськими частинами, синьо-жовтий прапор був встановлений на ратуші міста Львів. Паралельно з цими подіями до влади в інших містах Східної Галичини приходила Українська Національна Рада. Під тиском складених подій того ж дня австрійська влада міста Львів прийняла вимоги українців та беззбройно передала владу в регіоні Українській Національній Раді. Ці події стали початком нового військового протистояння між українською та польською стороною та дуже сильно погіршили їх дипломатичні відносини.[39]

Після отримання влади в регіоні необхідно було створити виконавчий орган влади, тому вже 11 листопада 1918 року у Львові Українська Національна Рада створила Державний секретаріат. Головою цього уряду став Кость Левицький. Українська Національна Рада за 2 дні після цього, тобто 13 листопада 1918 року, прийняла тимчасовий Основний закон[3], який визначив назву нової держави, як Західноукраїнська Народна Республіка, та окреслив її кордони, визначив герб та державний прапор. Призедентом Західноукраїнської Народної Республіки було обрано Євгена Петрушевича, а головою уряду так і залишився Кость Левицький.[50]

Висновок: Цей підрозділ допоміг нам дослідити, проаналізувати та оцінити складну геополітичну ситуацію, яка склалась в регіоні Центрально-Східної Європи після завершення Першої Світової війни та зміни політичних сил та визначити такі основні проблеми як, надання переваги для поляків з боку країн Антанти та невпевненість європейських держав в можливості Української держави чинити значний опір більшовикам, яких на той момент остерігалась уся Європа та світ.

Також написання данного підрозділу дало змогу повною мірою проаналізувати ключові етапи українського державотворчого процесу на територіях колишньої Австро-Угорської імперії. Ми простежили зміну пріоритетів українського державотворчого процесу, який зароджувався з ідеєю мирного виходу з імперії згідно з австрійським законодавством до крайньої необхідності військового захоплення центру регіону в Львові та процес трансформування Української Центральної Ради в Західноукраїнську Народну Республіку з власною територією, законами, державними символами та виконавчою владою.

2.2 Організаційна структура зовнішньополітичного відомства

Становлення та ріст зовнішньополітичного відомства Західноукраїнської Народної Республіки здійснювалося в екстремальних політичних і військових умовах, що склалися після розпаду Австро-Угорської імперії восени 1918 року та зміни геополітичних сил в світі. Ключовим інститутом, що відповідав за

реалізацію зовнішньополітичного курсу держави, став Державний секретаріат закордонних справ (ДСЗС), який функціонував як складова уряду ЗУНР — Державного секретаріату.[8]

На чолі зовнішньополітичного відомства стояли авторитетні серед суспільства представники західноукраїнського політичного руху. Серед визначних особистостей виокремлювався Василь Панейко, котрий обіймав позицію державного секретаря закордонних справ у критичний період 1918–1919 рр. Він відіграв ключову роль у формуванні дипломатичної стратегії ЗУНР, зокрема у питаннях міжнародної легітимізації та участі у Паризькій мирній конференції. Вагомий доробок у функціонування ДСЗС вніс також Лонгин Цегельський, який провадив дипломатичні перемовини з дипломатичними представниками різних країн та був одним із співавторів Акта Злуки ЗУНР і УНР від 22 січня 1919 р.[33]

У структурі Державного секретаріату закордонних справ Західноукраїнської Народної Республіки функціонував центральний апарат, організований у кілька спеціалізованих відділів. Політично-дипломатичний відділ відповідав за формування зовнішньополітичного курсу держави та підготовку міжнародних переговорів з іноземними суб'єктами міжнародних відносин ЗУНР. Керував політично-дипломатичним відділом Степан Витвицький, який ставив за мету відділу організацію чіткої мережі між всіма дипломатичними місіями, для того щоб вибудувати єдину позицію серед країн з якими встановлювалися відносини для дипломатичного росту Західноукраїнської Народної Республіки. [52]

Правовий відділ, до роботи якого залучалися експерти з міжнародного права та найкращі серед представників української юриспруденції, акцентував власну увагу на правовому обґрунтуванні державних прав Західноукраїнської Народної Республіки на світовій арені. Микола Лозинський, як представник цього відділу керував процесом юридичного обґрунтування права галицьких українців на самовизначення ґрунтуючись на геополітичній ситуації в світі. Саме Лозинський займався формуванням та оформленням правових нот від

Західноукраїнської Народної Республіки для мирної конференції в Парижі. Умовно до діячів цього віділу можна віднести Станіслава Дністрянського, який створив основу для конституції Західноукраїнської Народної Республіки та займав аргументацією позиції права на незалежність ЗУНР відповідно до міжнародного права тієї епохи.[31]

Інформаційно-пресовий відділ займався підготовкою офіційних меморандумів, звернень та матеріалів для зарубіжної преси. Керівну посаду в пресовій службі займав відомий в Галичині журналіст Осип Назарук. Він займався виданням офіційних державних періодичних видань та спростовуванням антиукраїнських тез з сторни польської преси в європейському середовищі. Також центром інформаційно-пресового відділу за територією ЗУНР можна вважати Українське пресове бюро, яку базувалось у Відні. Варто зауважити той факт, що на той час Відень був одним із медійних центрів Європи де була велика кількість журналістів та різних іноземних представників. Очолювали в різний час це бюро відомі інтелектуали та дипломати Ярослав Біберович та Степан Смаль-Стоцький. українське пресове бюро видавало часопис «Український прапор», даний часопис слугував, як основне джерело новин для української діаспори. Діяльність данної структури не обмежувалась лише виданням часопису, Українське пресове бюро видавало брошури на теми історії України, публікували брошури іноземними мовами для звернення уваги іноземних читачів до проблем українського державотворення в Галичині та Буковині. Крім того співробітники бюро намагались налагодити активну співпрацю з кореспондентами від західних періодичних видань, бо на той час західні газети описували події в Галичині лише з польської сторни. Як вже було зазначено пресове бюро у Відні було центром мережі подібних бюро. Крім бюро у Відні діяли і менші за масштабами відділи в інших країнах. Так варто згадати про відділ в Берліні, який переважно орієнтувався на урядові ланки, відділ активно діяв і в Празі, де співпрацював з чеською пресою, яка в свою чергу досить лояльно ставилась до українського суспільства. Найважча робота пресового відділу була в Парижі організована вона було спеціально під час Мирної

конференції і її завданням були спроби впливу на позиції делегатів від країн Антанти.[24]

Великих зусиль до того, щоб про проблематику державотворення Західноукраїнської Народної Республіки було почуто в світі приклав відомий громадський діяч Логин Цегельський, якийсь використовував свої старі зв'язки у Відні, які він здобував ще на початку 20 століття, його головною метою було досягнення масштабного розголосу про проблеми визнання Західноукраїнської Народної Республіки. Варто зауважити, що незважаючи на те, що Цегельський в першому уряді Західноукраїнської Народної Республіки займав посаду секретаря внутрішніх справ держави і не відносився до зовнішньополітичного секретаріату ЗУНР, він часто діяв і в зовнішньополітичному напрямку, який підходить по своїй ролі до цього відділу. Після відставки К. Левицького і формування другого уряду на початок лютого 1919 року, Логин Цегельський отримав посаду секретаря зовнішньополітичного відомства. Також саме Логин Цегельський був представником від імені Західноукраїнської Народної Республіки і проводив різні перемовини з представниками Української Народної Республіки, також дипломат Цегельський є автором документу про об'єднання двох українських держав ЗУНР та УНР в одну соборну Українську Державу.[52]

Нерозривним елементом зовнішньополітичного механізму ЗУНР були закордонні дипломатичні представництва, засновані у Відні, Празі, Будапешті, Берліні, Римі та інших європейських столицях. Саме дипломати, які приймали участь в закордонних місіях чітко репрезентували інтереси новоствореної держави за кордоном та прагнули заручитися підтримкою держав Антанти. Виняткове значення мала діяльність делегації Західноукраїнської Народної Республіки на Паризькій мирній конференції, де українські представники обстоювали принцип самовизначення Галичини та робили все можливе для того, щоб заявити про власні наміри створення держави для українців на територіях колишньої Австро-Угорської імперії на землях де етнічну більшість складали саме українці.[55]

Самостійну функцію виконувала консульська служба Західноукраїнської Народної Республіки, в обов'язки якої входило забезпечення комунікації з українською діаспорою, захист інтересів громадян республіки за межами її території, влаштування гуманітарної допомоги для громадян та військових Західноукраїнської Народної Республіки. Також консульська служба ЗУНР відповідала за реалізацію адміністративних повноважень в регіонах де мала представництво. Варто згадати про роль генерального консула у Трієсті Михайла Кураха, який в своєму консульстві в Італії зробив логістичний центр закордоном, оскільки це консульством займалось закупкою та передачею військового спорядження та ліків для Галицької Армії. Представниками від Західноукраїнської Народної Республіки в інших країнах були і брати Окуневські, Ярослав Біберович, Олекса Кульчицький, Василь Оренчук, Юрій Чубатий та інші представники консульської служби Західноукраїнської Народної Республіки.[15]

Висновок: В цілому, зовнішньополітичний апарат Західноукраїнської Народної Республіки характеризувався синтезом формалізованої структури зовнішньополітичного відомства та значущої ролі галицьких дипломатів. Діяльність означених діячів, таких як Василь Панейко, Лонгин Цегельський, Степан Витвицький та їхніх соратників, продемонструвала прагнення західноукраїнської політичної еліти до інтеграції новоствореної держави у систему міжнародних відносин, незважаючи на несприятливу геополітичну ситуацію.

В умовах невизнаного міжнародного статусу Західноукраїнської Народної Республіки та складної геополітичної ситуації для галицьких українців, ключову та вирішальну роль відігравав саме особистий авторитет діячів зовнішньодипломатичного відділу ЗУНР та їхні мережі контактів та зв'язків в багатьох випадках були визначальним фактором результативності зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки.

2.3 Принципи та стратегічні цілі зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки

Формування зовнішньополітичного курсу Західноукраїнської народної Республіки, як вже згадувалось вище, відбувалось в складних умовах розпаду багатонаціональної Австро-Угорської імперії та збройного конфлікту з Польщею. Саме за таких важких геополітичних умов існування нової української держави в потребувало чітковизначеної та водночас гнучкої стратегії міжнародної діяльності. Зовнішня політика, яку проводило зовнішньополітичне відомство ЗУНР, не була випадковим набором рішень, вона становила певну систему, яка в свою чергу ґрунтувалась на чітких концептуальних засадах. Основою для ведення зовнішньополітичної діяльності дипломатами Західноукраїнської Народної Республіки склав традиційний галицький парламентаризм та політичні виклики нової Версальської системи міжнародного права.

Фундаментальним принципом, на якому будувалася вся міжнародна риторика Західноукраїнської Народної Республіки, було право націй на самовизначення. Керівництво української республіки, зокрема сам Кость Левицький та Василь Панейко, апелювали до всіх відомих «14 пунктів» президента США Вудро Вільсона як до універсального міжнародно-правового інструменту. Це був принцип «правової легітимації», згідно з яким створення Західноукраїнської Народної Республіки розглядалося не як великий заколот, а як законне втілення волі народу на власній етнічній території. Польська держава в свою чергу вибудовувала свою зовнішньополітичну доктрину на основі історичного легітимізму вимагаючи повернення на кордони 1772 року. На той період підхід ЗУНР в питанні формування етнічних кордонів на етнічній основі мало на меті показати демократичний характер ведення політики Західноукраїнської Народної Республіки. [26]

Другим ключовим принципом була миролюбність та орієнтація на міжнародний арбітраж. Дипломатія Західноукраїнської Народної Республіки послідовно намагалася перевести військовий конфлікт із Польщею у площину

дипломатичних переговорів під егідою Антанти. Прагматизм зовнішньої політики ЗУНР яскраво проявився у взаємодії з місіями Бартелемі та Боти. Попри те, що "лінія Бартелемі" позбавляла республіку стратегічних ресурсів та втрати Львова, готовність до діалогу з місією лорда Боти свідчила про щире намагання українського керівництва вписати галицьке питання в правове поле Версальської системи. Для отримання підтримки ліберальних урядів Заходу, Західноукраїнська Народна Республіка однією з перших у регіоні проголосила принцип рівності прав усіх національностей. Це було стратегічно важливим кроком, щоб спростувати польські звинувачення в українському шовінізмі. Дипломатичні представники у Відні, Празі та інших країнах активно поширювали інформацію про надання єврейській та німецькій меншинам національно-персональної автономії, що мало стати доказом високої політичної культури галицьких українців, відкинути спроби поширювання польської пропагандистської тези про український шовінізм.[26]

Третім принципом став пріоритет соборності. Попри всі наявні відмінності у політичних культурах Галичини та Наддніпрянщини, зовнішньополітичний курс ЗУНР після 22 січня 1919 року формально підпорядковувався ідеї об'єднання всіх українських земель. Однак на практиці ЗОУНР зберігала значну автономію у прийнятті більшості рішень, що було продиктовано специфікою фронту в Галичині.[26]

Формування стратегічної політики Західноукраїнської Народної Республіки протікало в умовах значної часової та ресурсної обмеженості. Державний секретаріат закордонних справ стикався з необхідністю вирішення комплексних завдань, що часто мали взаємовиключний характер: з одного боку була потреба забезпечення дотримання засад міжнародного права, з іншого необхідне та невідкладне матеріально-технічне забезпечення фронту озброєнням та боєприпасами.

Фундаментальним завданням необхідним для того, щоб існування ЗУНР було не тимчасове, було міжнародне визнання суверенітету галицької держави. Діячі зовнішньополітичного напрямку мали на меті показати, що ЗУНР

відповідає всім критеріям держави, маючи власну територію, економіку, сильну владу та підтримку народу. Як зазначає у своїх дослідженнях Д. Табачник, дипломати ЗУНР працювали не лише над формальним визнанням, а мали на меті, щоб ЗУНР була включена до тих держав, які приймали участь в мирному процесі. Для досягнення поставленої мети були подані чисельні меморандуми до Ради чотирьох в Парижі. В даних меморандумах українська сторона намагалась довести, що Східна Галичина не є об'єктом спірних територій, а є повноціним суб'єктом міжнародної політики.[55]

Зовнішня політика була нерозривно пов'язана з діяльністю Галицької армії. Стратегічною ціллю було подолання військово-технічної блокади. Оскільки країни Антанти підтримували Польщу, ЗУНР була змушена шукати «нетрадиційні» шляхи постачання. Ключовим тут став віденський напрямок. Посольство у Відні під керівництвом Володимира Залозецького працювало над закупівлею військового майна з колишніх австрійських складів. Також стратегічним завданням було налагодження зв'язків із Чехословаччиною для транзиту амуніції та нафтопродуктів, що детально аналізує у своїх працях С. Віднянський.[9]

Стратегічною ціллю уряду було використання природних багатств Східної Галичини, зокрема Бориславського нафтового родовища, як інструменту тиску на Захід. У дипломатичних нотах від українських дипломатів того часу проводилася думка, що лише стабільна українська держава може забезпечити безперебійне постачання української нафти до Європи, тоді як війна, розпочата Польщею, руйнує цей промисловий потенціал. Це був спроба перейти від мови «права» до мови «інтересів».

Унікальною ціллю ЗУНР було залучення морального авторитету Апостольської Столиці. В умовах, коли католицька Польща використовувала релігійні гасла для виправдання окупації «схизматицьких» земель, ЗУНР мала на меті довести Ватикану свою прихильність до католицьких цінностей через існування потужної Греко-католицької церкви. Як зазначає Л. Гентош, стратегічне завдання української місії полягало у тому, щоб Ватикан визнав

право українців на власну державу, що мало б величезний резонанс у католицьких колах Франції та Італії.[14]

Окремою стратегічною ціллю був вихід на політичну арену США. Як зазначає Т. Батюк, місія Лонгіна Цегельського мала на меті переконати Вашингтон, що підтримка Польщі як «єдиного форпосту проти більшовизму» є помилковою, і що Західноукраїнська Народна Республіка може бути значно надійнішим партнером у регіоні. Мобілізація українців США мала створити лобістський тиск на Державний департамент, щоб змусити країни Антанти переглянути кордони на користь України.[6]

Додатковим, але не менш вагомим вектором стратегічного планування ЗУНР стала активна боротьба за зміну геополітичної парадигми країн Антанти щодо східноєвропейського простору. Однією з найбільш складних цілей була нейтралізація концепції «єдиної та неділимої Росії». У той час провідні європейські держави, зокрема французькі урядовці та політики, розглядали українське питання крізь призму відновлення добільшовицької Російської імперії як свого стратегічного союзника. Дипломатична політика ЗУНР мала на меті спростувати тезу про «тимчасовий сепаратизм» та довести, що українська державність є самодостатнім стабілізуючим фактором в регіоні, а не деструктивним елементом. Як зазначає у своїх працях В. Ададуров, це була виснажлива боротьба проти підтримки «білого руху», де галицькі дипломати позиціонували Західноукраїнську Народну Республіку як достатньо демократичну альтернативу будь-яким імперським проєктам, незалежно від їхнього забарвлення.[4]

Після того, як стало зрозуміло, що негайного визнання незалежності не буде, зовнішньодипломатична стратегія ЗУНР терміново трансформувалася у боротьбу за статус мандатної території. Дипломатичний інструментарій був спрямований на те, щоб Східна Галичина отримала статус території під опікою Ліги Націй. Це мало запобігти юридичному поглинанню краю Польською державою та залишити відкритим питання про майбутній плебісцит. Саме на цій

юридичній деталі трималася діяльність уряду Євгена Петрушевича в екзилі до 1923 року. [34]

Висновок: Зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки базувалася на поєднанні демократичних принципів самовизначення націй та прагматичних завдань оборони держави. Стратегічні цілі республіки були ієрархічно вибудовані навколо ідеї міжнародного визнання та збереження територіальної цілісності Східної Галичини.

Незважаючи на активну діяльність дипломатичного апарату та створення розгалуженої мережі представництв, реалізація стратегічних планів зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки натрапила на жорсткий опір з боку геополітичних інтересів великих держав. Антанта, вбачаючи у Польщі головний «санітарний кордон» проти більшовизму, проігнорувала право українського народу на самостійність. Проте досвід ЗУНР став унікальним прикладом спроби інтеграції українського питання в європейську дипломатичну систему, а закладені тоді принципи соборності та державної суб'єктності заклали підвалини для майбутньої незалежності України.

РОЗДІЛ 3. ДИПЛОМАТИЧНА БОРОТЬБА ЗУНР ЗА МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ

3.1 Дипломатичні відносини з країнами- правонаступниками Австро-Угорщини

Падіння імперії Габсбургів, що відбулось восени 1918 року, стало ключовим фактором зміни геополітичної ситуації в регіоні Центрально-Східної Європи. Наслідком розпаду Австро-Угорської імперії стало утворення нових національних держав в регіоні. Після проголошення ЗУНР 1 листопада 1918 року зовнішньополітичні відносини з країнами утвореними внаслідок розпаду імперії Габсбургів були необхідні. Варто відзначити, що дипломатична діяльність ЗУНР в данному регіоні ставила за мету досягнення трьох основних цілей. Дипломати від ЗУНР мали на меті дипломатично вибороти міжнародне визнання від новостворених національних країн. Велика увага зовнішньої політики ЗУНР була виділена для отримання військової допомоги в збройному конфлікті з Польщею та наданням гуманітарної матеріальної допомоги для представників українського суспільства. Третьою основною метою ведення дипломатичних відносин було бажання дипломатів ЗУНР мирним шляхом розв'язати територіальні суперечки в регіоні.[23]

Пріоритетним напрямком для ведення дипломатичних відносин діячів ЗУНР стала Австрія. Цей пріоритет був поставлений в зв'язку з тим, що саме Відень був центром колишньої монархії. Також там зберігались головні архіви імперії та саме там були зконцентровані чиновники, які були добре знайомі з процесом управління галицькими землями та розуміли всі причини та наслідки процесів, які там відбувались. Варто додати, що українські політики мали хороші зв'язки у Відні і дуже часто саме ці зв'язки робили простішим процес встановлення та ведення тих самих дипломатичних контактів представників цих двох держав.

Відносини з Чехословацькою Республікою стали найбільш конструктивним прикладом взаємодії дипломатичного відділу ЗУНР із новими сусідами. Президент Чехословаччини Томаш Гарріг Масарик та міністр

закордонних справ Едвард Бенеш вбачали в українській державі важливий буфер між Польською Державою та Угорщиною і також Чехословацька Республіка також мала свої територіальні суперечності з польською стороною через Тешинську Силезію. Починаючи з моменту проголошення Західноукраїнської Народної Республіки в листопаді 1918 року до Праги було відправлено неофіційну українську місію, яку очолив Євген Левицький. Значним успіхом діяльності західноукраїнської делегації не тільки в Чехословачинні, а і в Австрії стало встановлення міцного зв'язку дипломатичної пошти між Прагою, Віднем та Станіславовом.[44]

Ключовим фактором зближення стала економіка. ЗУНР контролювала нафтопромисли Борислава та Дрогобича, у яких чехословацька промисловість мала критичну потребу. Чехословацькі промислові заводи, зокрема виробництво «Шкода» існували в умовах браку палива, в свою ж чергу новостворена Українська Галицька Армія боролась з дефіцитом набоїв. Саме Чехословацька Республіка стала першою державою, яка дозволила переправлення військових вантажів для ЗУНР через свою територію. Було укладено низку торговельних угод, згідно з якими до Праги йшли ешелони з нафтою та воском, а у зворотному напрямку йшов цукор, тканини, а головне постарчалась зброя, набої та військова амуніція. У Празі діяла активна дипломатична місія на чолі зі Степаном Смаль-Стоцьким та Євгеном Левицьким.[10]

Проте відносини мали й "гострі кути", зокрема питання Закарпаття. Варто пригадати, що Тимчасовий основний закон ЗУНР виданий 13 листопада 1918 року включав територію Закарпаття до складу держави.[22] Коли у 1919 році популярності набрало питання про приєднання Підкарпатської Русі до Чехословацької Республіки, уряд ЗУНР опинився у надзвичайно делікатній ситуації. Прагнучи зберегти стратегічний союз із Прагою був єдиним можливим вікном до Європи, через, яке постачались гвинтівки системи Манліхера, керівництво Західноукраїнської Народної Республіки виявило стриманість, не вступаючи у відкритий конфлікт за ці території, що дозволило зберегти дружній нейтралітет Чехословацької Республіки.[46]

Відносини з Угорщиною були нестабільними через постійну зміну політичних режимів у Будапешті від ліберального Карої до радянського Бела Куна. Угорщина була зацікавлена у постачанні нафти з Галичини, а ЗУНР потребувала продовольства та зброї, що залишилася на складах колишньої угорської армії Гонвед. Угорський ліберальний уряд в грудні 1918 року вирішив заохотити жителів і владу Закарпаття шляхом надання автономії для регіону. Дипломатичні представники від ЗУНР в свою чергу у відповідь наголошували на право нації на самовизнання. Крім цих протестів Державний секретаріат Західноукраїнської Народної Республіки таємно підтримував антиугорські демонстрації в Хусті, не зважаючи на ідею офіційного збереження мирних відносин. В той самий час дипломатична місія ЗУНР домоглась дозволу від угорського уряду на формування ешелонів, які складались в колишніх українських вояків імперської армії, які після розпаду австро-Угорської імперії опинись за територією Галичини. Ця дипломатична перемога дозволила поповнити кадровий склад Української Галицької Армії професійними офіцерами.

Хоча Угорщина також мала власні вагомні претензії на територію Закарпаття, вона була готова йти на певні поступки ЗУНР, щоб послабити позиції Румунії та Чехословаччини. Однак після встановлення в Угорщині радянської влади дипломатичні контакти стали небезпечними для репутації ЗУНР перед Антантою, тому після зміни режиму в Угорщині співпраця між державами обмежилася переважно контрабандною торгівлею зброєю та товарами першої потреби.[45]

Дипломатичні відносини з Королівством Румунії формувались не в позитивних умовах. Для прикладу, гірші відносини у ЗУНР були лише з Польщею з якою відбувався збройний конфлікт за контроль над Східною Галичиною. На початку листопада 1918 року, після проголошення незалежності ЗУНР, війська румунського генерала Задіка претнули кордон Буковини та почали наступ в напрямку Чернівців. Реакція Державного Секретаріату Західноукраїнської Народної Республіки не змусила себе довго чекати. Урядом

ЗУНР було відправлено різку ноту протесту до столиці Румунії Бухаресту, а також до вищого командування військ блоку Антанти, які базувались в Салоніках. Головним аргументом української сторони в цих нотах був факт встановлення легітимної української влади в регіоні, а саме Буковинського крайового комітету представники якого підтримували ініціативу об'єднання з ЗУНР. Влада Румунії відкрито проігнорувала зміст цих нот протесту та почала виправдовувати військову анексію регіону своєю історичною спадщиною. Це змусило легальний український уряд Буковини в короткі терміни евакуююватись на територію ЗУНР, а саме до міста Станіслава, де згодом політичні представники Буковини були успішно інтегровані та залучені до державного апарату ЗУНР.[5]

Після закріплення румунської влади в Буковині уряд королівства почав вести важку блокаду південних кордонів Західноукраїнської Народної Республіки. Ці дії румунів спричинили втрату для українців можливості вести навіть підпільну взаємодію та торгівлю з деякими залишками української еліти Буковини. Зовнішньополітичне відомство Західноукраїнської Народної Республіки намагалось чинити тиск на румунську сторону через спроби переконати країни Антанти в порушенні румунами міжнародного права, але румунська дипломатія мала більший авторитет серед країн Антанти, тому на звернення української сторони не було дано чіткої позиції на рахунок Буковини.[20]

Висновок: Зовнішньодипломатичні контакти політиків ЗУНР з представниками новоутворених країн в регіоні колишньої імперії Габсбургів мали на меті зберегти існування держави в умовах збройного конфлікту. Найбільш успішним став Чехословацький напрямок зовнішньої політики, оскільки їх дипломатія ґрунтувалась на глибоких економічних та військово-технічних зв'язках між державами. Також, успіхом можна вважати і дипломатичну співпрацю з Австрією результатом якої для ЗУНР з'явився новий інтелектуальний та адміністративний ресурс.

На прикладі Західноукраїнської Народної Республіки чітко простежується той факт, що новоутворена держава в стані ізоляції здатна проводити самостійну та прагматичну зовнішню політику, спираючись на власні ресурси та міжнародне право.

3.2 Пріоритетний напрямок: конфлікт з Польщею та дипломатія Антанти

Листопадові події 1918 року в Галичині стали логічним завершенням тривалого українсько-польського суперництва в межах Австро-Угорської монархії. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки 1 листопада 1918 року поставило перед світовою спільнотою складну дилему: реалізацію права нації на самовизначення з українського боку проти відновлення «історичних меж» Польщі.

Для української сторони головним дипломатичним аргументом був етнографічний принцип. За даними останніх австрійських переписів, українці становили абсолютну більшість населення Східної Галичини понад 70%. Польська ж сторона, представлена Польським ліквідаційним комітетом, а згодом урядом у Варшаві, апелювала до «цивілізаційної місії» та історичної приналежності Галичини до Речі Посполитої. Конфлікт був неминучим, оскільки обидві сторони розглядали Львів як свій стратегічний та культурний центр.[28]

Відразу після встановлення української влади у Львові, Державний Секретаріат ЗУНР намагався уникнути повномасштабної війни. 1–3 листопада 1918 року відбулися перші раунди переговорів між Українською Національною Радою та польськими представниками. Українську сторону представляли Кость Левицький та Лонгин Цегельський.[31]

Українці пропонували мирний розподіл Галичини на основі етнічного розселення, де західна частина з Краковом відходила б Польщі, а східна із Львовом належала б Україні. Однак польські представники відмовилися від будь-яких компромісів, що ставили б під сумнів приналежність Львова Польщі. Це призвело до трансформації політичного конфлікту у збройне протистояння, яке отримало міжнародний резонанс.

Найважливішим чинником, що визначав долю ЗУНР, була позиція держав-переможниць у Першій світовій війні, зокрема Великої Британії, Франції, США та Італії. Однак країни Антанти не була монолітною у своєму ставленні до «галицького питання». Французька дипломатія, яку представляли Жорж Клемансо та Стефан Пішо) посіла найбільш радикальну пропольську позицію. У французькій геополітичній стратегії «сильна Польща» мала стати головним бар'єром на сході проти Німеччини та «санітарним кордоном» проти більшовицької Росії. Оскільки Україна розглядалася Францією як колишній союзник Центральних держав, Париж ігнорував українські прагнення, активно підтримуючи польську армію Галлера зброєю та фінансами. Британська позиція, яку предтавляв Девід Ллойд Джордж була більш обережною. Лондон побоювався надмірного посилення Польщі під протекторатом Франції. Британські дипломати схилилися до того, що надання Польщі чисто українських територій створить постійне вогнище нестабільності в Європі. Саме британці найчастіше ініціювали створення комісій для вивчення етнографічного складу Галичини.[27]

Польська пропаганда у Парижі успішно поширювала чутки, що український рух у Галичині є більшовицьким або інспірованим німцями. Українські дипломати ключовим з яких був М. Лозинський, видавали брошури та меморандуми французькою мовою, доводячи консервативно-демократичну природу ЗУНР. У грудні 1918 року ЗУНР почала використовувати нафтовий фактор. Французьким та англійським акціонерам нафтових компаній у Дрогобичі натякали, що лише стабільна українська влада здатна забезпечити безпеку їхніх інвестицій, тоді як війна з Польщею знищить промисловість.

Наприкінці грудня 1918 року Антанта почала усвідомлювати, що польсько-українська війна дестабілізує весь регіон. Це призвело до підготовки перших посередницьких місій. ЗУНР наполягала на негайному припиненні вогню та відводі польських військ за лінію Сяну. Однак трагедія західноукраїнської дипломатії полягала в тому, що Польща вже мала офіційне визнання свого Національного комітету в Парижі, тоді як ЗУНР розглядалася

лише як «місцевий фактор». Це створювало нерівні умови в переговорах: поляки виступали як державні суб'єкти, а українці — як «петиціонери», що просять про справедливість.

Найбільш резонансною та суперечливою була місія під проводом французького генерала Жозефа Бартелемі, яка прибула до Галичини у січні-лютому 1919 року, проте її дипломатичне підґрунтя готувалося ще з грудня 1918-го. Франція, як головний архітектор повоєнної Європи, розглядала Польщу як свій ключовий форпост на Сході (концепція «санітарного кордону»). Відповідно, місія Бартелемі була відверто упередженою. Французький генерал прибув не як безсторонній арбітр, а як представник держави, що вже обрала свого фаворита. Під час переговорів у Ходорові та Львові українській стороні було поставлено фактичний ультиматум. Запропонована демаркаційна лінія передбачала передачу Польщі Дрогобича, Львова та Борислава, втрату над нафтовою промисловістю, яка була ключовою в Галичині. Уряд ЗУНР опинився у надзвичайно складній ситуації. Погодитися на ці умови означало добровільно відмовитися від життєздатності держави. Українська делегація апелювала до етнографічного принципу та 14 пунктів В. Вільсона, доводячи, що на територіях, які Бартелемі хоче віддати Польщі, українці становлять 75% населення. Відмова ЗУНР прийняти умови Бартелемі призвела до посилення дипломатичної ізоляції республіки. Французька преса почала таврувати українців як «агентів Берліна» та «прихованих більшовиків», що суттєво ускладнило роботу українських місій у Парижі.[60]

Після фіаско місії Бартелемі, британська дипломатія, яка побоювалася надмірного посилення Франції через її польського сателіта, ініціювала створення нової комісії. Її очолив генерал Луїс Бота, колишній прем'єр-міністр Південно-Африканського Союзу, відомий своєю розсудливістю та досвідом у врегулюванні складних конфліктів. Комісія Боти, що працювала навесні 1919 року, але базувалася на зібраних раніше даних, запропонувала варіант, який був значно об'єктивнішим за французький. Львів залишався польським, але культурна автономія українців була гарантована, нафтовий басейн і

промисловість залишалась українською. Дипломатія ЗУНР виявила готовність до компромісу на базі пропозицій Боти, вбачаючи у цьому шлях до де-юре визнання. Однак цього разу категоричну відмову висловила Польща. Відчуваючи потужну військову підтримку Франції та прибуття армії Галлера, польський уряд не бажав йти на жодні територіальні поступки. Юзеф Пілсудський та Роман Дмовський зробили ставку на повне витіснення українців за річку Збруч, ігноруючи заклики британських дипломатів до поміркованості.[27]

Важливим, але часто ігнорованим аспектом була дипломатія Ватикану. Оскільки обидва народи були католицькими (римо-католики поляки та греко-католики українці), Апостольська Столиця була зацікавлена у припиненні братовбивчої війни. Митрополит Андрей Шептицький, перебуваючи фактично під домашнім арештом у Львові, через дипломатичні канали намагався донести до Папи Бенедикта XV інформацію про реальний стан справ, що згодом допомогло ЗУНР отримати певну моральну підтримку в католицьких колах Європи.[14]

Висновок: Підсумовуючи дипломатичну діяльність ЗУНР у напрямку конфлікту з Польщею в 1918 році, можна стверджувати, що вона була професійною, але стратегічно обмеженою зовнішніми факторами.

Головною перешкодою стала геополітична установка Антанти на створення «великої Польщі». Попри це, українським дипломатам вдалося головне — винести «галицьке питання» на рівень міжнародного обговорення, змусивши світову спільноту визнати існування українського суб'єкта в Галичині. Боротьба 1918 року заклала фундамент для майбутніх дебатів на Паризькій мирній конференції 1919 року.

3.3 Акт Злуки та його міжнародно-правові наслідки

Ідея соборності українських земель у XX столітті не була продуктом раптового політичного рішення, а логічним завершенням тривалого

інтелектуального та національно-визвольного процесу. Протягом XIX століття концепція єдності «від Сяну до Дону» розвивалася в працях діячів Братства Тарасівців, Миколи Міхновського та Юліана Бачинського. Однак лише крах Російської та Австро-Угорської імперій у 1917–1918 роках створив правове поле для реалізації цих прагнень на державному рівні.

Перші офіційні контакти між Наддніпрянщиною та Галичиною активізувалися після проголошення Третього та Четвертого Універсалів Центральної Ради. Попри те, що УНР перебувала у стані війни з більшовиками, лідери українського руху в Києві завжди розглядали Галичину, Буковину та Закарпаття як невід'ємні частини майбутньої соборної держави. З іншого боку, західноукраїнські політики, зокрема Кость Левицький та Євген Петрушевич, уважно стежили за розбудовою державних інституцій у Києві, вбачаючи в УНР «П'ємонт» для всього українства.[15]

Особливий етап взаємодії припадає на період Української Держави гетьмана Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.). Попри закиди у консерватизмі, саме уряд Скоропадського заклав фундамент практичної допомоги західним українцям. Коли 1 листопада 1918 року у Львові відбувся Листопадовий чин і була проголошена ЗУНР, гетьман, попри складне міжнародне становище, санкціонував надання фінансової та військової допомоги. Зокрема, до Львова було відправлено кілька ешелонів із продовольством, зброєю та значну суму в карбованцях. Важливим актом солідарності стала відправка авіаційного відділу та надання військових фахівців, що в умовах початку українсько-польської війни мало критичне значення для виживання молодой Західно-Української республіки.[24]

Новий етап зближення розпочався після приходу до влади Директорії УНР. Обидві держави опинилися у ситуації "кільця фронтів", що змушувало їх шукати не просто союзництва, а повного державного злиття. 1 грудня 1918 року у Фастові було підписано документ, який в історії права отримав назву «Передвступний договір». Ця угода була класичним зразком міжнародно-правового договору між двома суверенними суб'єктами. Від імені УНР його

підписали Володимир Винниченко, Симон Петлюра та інші члени Директорії, а від імені ЗУНР — Лонгин Цегельський та Дмитро Левицький.[59]

Фастівська угорда містила в собі деякі ключові юридичні значення. Насамперед, за цим договором ЗУНР та УНР де-юре визнавали суб'єктність одна одної. Договір містив юридичне зобов'язання проведення об'єднання двох держав в одну та гарантував широку автономію для ЗУНР, яке надавало право на власне самоврядування, адміністративних та судових інститутів на перехідний період.[41]

22 січня 1919 року в Києві відбулася подія, яка формально закрила питання роз'єднаності українських земель. Проголошення Універсалу Директорії про Злуку УНР та ЗУНР на Софійській площі було актом найвищої юридичної сили. Аналізуючи текст Універсалу, ми можемо виділити ключові правові аспекти, що змінили статус обох республік.

Згідно з положеннями Акту Злуки, Західно-Українська Народна Республіка офіційно припиняла існування як окрема держава і перетворювалася на Західну область Української Народної Республіки (ЗО УНР). Це означало перехід від моделі двох незалежних держав до моделі єдиної соборної республіки, хоча фактично вона набула ознак конфедерації або асиметричної федерації. [43]

Юридична конструкція об'єднаної держави передбачала, що Директорія стає вищим органом влади для всієї території України. Для забезпечення легітимності інтересів Галичини до складу Директорії було введено голову Уряду ЗО УНР — Євгена Петрушевича. У міжнародно-правових зносинах держава мала виступати під єдиною назвою — УНР. Проте, з огляду на військові дії та адміністративну розрізненість, на місцях продовжували функціонувати два паралельні апарати управління. Це створювало певну правову дуальність: закони, прийняті в Києві, не завжди мали пряму дію в українській Галичині, і навпаки.[43]

Основним викликом після 22 січня стала необхідність уніфікації двох абсолютно різних правових систем. Галичина успадкувала розвинене

австрійське цивільне та кримінальне право, яке спиралося на європейські традиції та чітку бюрократичну ієрархію. Наддніпрянщина ж перебувала у стані правового хаосу після розпаду Російської імперії, де старі закони скасовувалися, а нові мали виражений революційний та соціалістичний характер.

Акт Злуки передбачав скликання Установчих Зборів, які мали б виробити єдину Конституцію. До цього моменту ЗО УНР зберігала власну систему судів, поліції (Державна Жандармерія) та, найголовніше, власну армію — Українську Галицьку Армію (УГА). Юридичне підпорядкування УГА Верховному отаману Симону Петлюрі було радше номінальним, оскільки оперативне керівництво залишалося автономним. [51]

З точки зору міжнародного права того часу, Акт Злуки був бездоганим за формою. Він базувався на принципі народного суверенітету. 23 січня 1919 року Трудовий Конгрес України (вищий представницький орган) ратифікував Акт Злуки, надавши йому повної внутрішньої легітимності. Це дозволило українській дипломатії стверджувати в Парижі на мирній конференції, що український народ реалізував своє право на самовизначення, зафіксоване в "14 пунктах" Вудро Вільсона.[51]

Висновок: Підсумовуючи розгляд історико-правових передумов та безпосереднього змісту Акту Злуки, можна констатувати, що об'єднання УНР та ЗУНР стало унікальним прикладом демократичного злиття двох державних утворень у надскладних воєнно-політичних умовах. Це не була анексія чи поглинання, а добровільний союз, заснований на тривалому досвіді міждержавної взаємодії, фінансової підтримки та військової допомоги, що розпочалася ще за часів Гетьманату. Юридична база, закладена Фастівською угодою та закріплена Універсалом 22 січня 1919 року, створила легітимний підмурок для існування єдиного українського суб'єкта на політичній карті Європи.

Водночас, аналіз державно-правового статусу об'єднаної УНР демонструє, що соборність у 1919 році мала переважно декларативний та зовнішньополітичний характер, тоді як внутрішня інтеграція стримувалася

кардинальними відмінностями у правових системах та браком часу для їх уніфікації. Попри це, Акт Злуки виконав свою головну історичну місію: він перевів ідею соборності з площини теоретичних дискусій у площину реального державного будівництва, зафіксувавши територіальні претензії українського народу в межах єдиної міжнародно-визнаної, хоча й не реалізованої повною мірою держави.

РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЗУНР В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ ТА ВІЙСЬКОВИХ НЕВДАЧ

4.1 Участь делегації ЗУНР у Паризькій мирній конференції

Паризька мирна конференція, що розпочала свою роботу в січні 1919 року та стала епіцентром перебудови всього світового порядку після Першої світової війни. Для Західноукраїнської Народної Республіки цей масштабний форум був головною надією на міжнародне визнання та припинення польської військової агресії проти українців в Східній Галичині. Ситуація ускладнювалася тим, що територія Східної Галичини, на відміну від Наддніпрянщини, офіційно належала до спадщини Австро-Угорської імперії, а отже, її доля перебувала під прямим мандатом держав-переможниць.

Після проголошення Акта Злуки 22 січня 1919 року українські дипломатичні зусилля мали бути уніфіковані. Проте через різницю у політичних орієнтирах та міжнародно-правовому статусі територій, галицька частина делегації зберігала значну автономію. Очолював спільну делегацію Г. Сидоренко, але фактичне керівництво «галицьким блоком» здійснював Василь Панейко — досвідчений політик та заступник голови делегації. В Панейко був головним ідеологом та володів розумінням правил європейської політики та тиснув на суперечності між Францією та Британією. Також в складі делегації був відомий галицький юрист Михайло Лозинський, який відповідав за підготовку правової бази та доводив, що ЗУНР є самостійною державою згідно міжнародного права. Етнографічну позицію в Галичині висвітлював Степан Томашевський, а Дмитро Вітовський доносив реальну картину польсько-української війни. Організаційно делегація була поділена на секції: політичну, юридичну, інформаційну та економічну. Оскільки офіційного статусу «учасника» українці не отримали, робота велася через так звану «кулуарну дипломатію» — подання нот Секретаріату конференції та особисті зустрічі з експертами.[16]

Делегація Західноукраїнської Народної Республіки розгорнула масштабну роботу, намагаючись переломити негативний імідж України в Європі. За період

роботи конференції було подано десятки меморандумів. Найважливішими були «Notes présentées par la Délégation de la République d'Ukraine Occidentale», де детально описувалася історія краю, його економічний потенціал та правовий фундамент незалежності. Делегація підготувала серію звітів про внутрішній устрій республіки. У них доводилося, що в ЗУНР, попри війну, діють суди, школи, пошта, працює адміністрація, а Українська Галицька Армія (УГА) є дисциплінованою військовою силою, що підпорядковується цивільному уряду. Це мало продемонструвати Антанті, що українці здатні до самоврядування і не допустять анархії.

Михайло Лозинський підготував юридичну записку, в якій доводив, що окупація Галичини Польщею є порушенням принципів Антанти. Українські дипломати намагалися зацікавити британські та американські нафтові компанії, пропонуючи їм вигідні умови розробки родовищ у Бориславі та Дрогобичі в обмін на політичну підтримку. Василь Панейко проводив неформальні зустрічі з представниками нафтових компаній Сполучених Штатів Америки та Великої Британії, зокрема інтереси «Shell». Він пропонував надати цим компаніям концесії на видобуток нафти в обмін на дипломатичний тиск на Польщу. Франція вже мала домовленості з польськими нафтопромисловцями, тому вона блокувала будь-які спроби українців домовитися з англосаксами. Проте сама спроба «нафтової дипломатії» свідчила про надзвичайну гнучкість галицьких представників, які намагалися знайти союзників навіть серед великого світового бізнесу. [31]

У Парижі було створено Українське пресове бюро, яке видавало бюлетені французькою та англійською мовами. Делегація почала видавати щотижневий часопис французькою мовою "L'Ukraine". У ньому публікувалися звіти про польські звірства на окупованих територіях, інтерв'ю з полоненими та аналітичні статті про економіку України. Делегати розповсюджували тисячі брошур французькою, англійською та італійською мовами. В них українські автори намагались донести європейському читачу, чому стабільність у Європі неможлива без незалежної України. [31]

Степан Томашівський розповсюджував етнографічні карти, які наочно демонстрували, що польське населення в Галичині зосереджене лише у великих містах, тоді як сільська місцевість є суцільно українською. Делегація подала окрему працю, яка викривала маніпуляції польської сторони, що записувала греко-католиків до складу поляків за ознакою приналежності до західної культури. Томашівський доводив, що релігійна ідентичність у Галичині є чітким маркером національності. [31]

Франція була найбільш непримиренним противником ЗУНР. Клемансо прагнув створити потужну Польщу, яка б стала «санітарним кордоном» проти більшовицької Росії та надійним союзником проти Німеччини. У цій стратегії Східна Галичина з її нафтовими родовищами розглядалася як ресурсна база для Польщі. Французька преса активно поширювала міфи про те, що українці — це «більшовики» або «агенти Берліна». [4]

Велика Британія займала більш обережну позицію. Ллойд Джордж побоювався надмірного посилення Франції через її сателіта Польщу. Він неодноразово вказував на те, що включення 4 мільйонів українців до складу Польщі створить постійне вогнище нестабільності в Європі. Британія була схильна підтримати автономію Галичини або мандат Ліги Націй над цією територією. [36]

Президент США задекларував «14 пунктів», де право націй на самовизначення було ключовим. Делегація ЗУНР активно апелювала до Вільсона, але американські експерти часто не розуміли етнічної строкатості Східної Європи. Крім того, потужне польське лобі в США, зокрема піаніст І. Падеревський мало прямий доступ до президента, що нівелювало зусилля українців. [42]

Найважчим випробуванням для делегації став внутрішньоукраїнський конфлікт. У квітні 1920 року Симон Петлюра від імені УНР підписав Варшавський договір з Польщею. Згідно з ним, УНР визнавала Східну Галичину частиною Польської держави в обмін на військову допомогу проти більшовиків. Для галицької делегації в Парижі це стало катастрофою. Василь Панейко та

Кость Левицький офіційно розірвали стосунки з урядом Петлюри. Вони заявили, що УНР не має права розпоряджатися долею західноукраїнських земель, оскільки Акт Злуки передбачав широку автономію, а умови договору суперечать волі народу Галичини. Цей розкол остаточно підірвав позиції України на конференції. Держави Антанти отримали аргумент: «Якщо самі українці визнають ці землі польськими, то чому ми маємо виступати проти?». З цього моменту делегація Західноукраїнської Народної Республіки діяла як представництво окремого уряду Диктатора Євгена Петрушевича, намагаючись апелювати вже до Ліги Націй. [51]

Висновок: Підсумовуючи діяльність делегації ЗУНР на Паризькій мирній конференції, слід зазначити, що вона стала прикладом самовідданої боротьби професійної інтелігенції за національну державність у вкрай несприятливих міжнародних умовах. Попри ретельну підготовку меморандумів, етнографічних карт та історичних довідок, українським дипломатам не вдалося подолати упередженість великих держав, особливо Франції, яка бачила в Польщі головний інструмент своєї політики у Східній Європі. Поразка української дипломатії в Парижі була зумовлена не браком фаховості делегатів, а домінуванням принципу «геополітичної доцільності» над проголошеним правом народів на самовизначення.

Водночас робота делегації мала неоціненне та важливе історичне значення, оскільки вперше вивела «галицьке питання» на рівень глобальної світової політики. Завдяки зусиллям В. Панейка, М. Лозинського та інших членів місії, світ дізнався про існування багатомільйонного українського народу з його державотворчими амбіціями. Документи та аргументи, напрацьовані в Парижі, стали фундаментом для подальшої боротьби української еміграції в Раді Послів та Лізі Націй, закріпивши статус Східної Галичини як окупованої території, а не законної частини Польської держави у міжнародно-правовій свідомості того часу.

4.2 Взаємодія з УНР в умовах спільної боротьби

Проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 року стало етапною подією в історії складного процесу українського державотворення, зафіксувавши волю народу до соборності. Згідно з рішеннями Трудового конгресу України, Західноукраїнська Народна Республіка увійшла до складу єдиної Української Народної Республіки як Західна область (ЗО УНР). Проте політичні реалії того часу зумовили збереження певної дуалістичності в управлінні. Фактичного повного злиття державних апаратів не відбулося: ЗО УНР зберегла власну систему адміністрації, суди, законодавство та, що найважливіше, власну армію — Українську Галицьку Армію (УГА). Ця автономія була продиктована як об'єктивними відмінностями у правових традиціях Галичини та Наддніпрянщини, так і необхідністю оперативного управління в умовах війни на кілька фронтів.

Взаємодія між Києвом та Станіславовом (тимчасовою столицею ЗУНР) у перші місяці після урочистого проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 року була позначена складними спробами узгодити державні інтереси в умовах тотальної війни. Попри формальне об'єднання, обидва державні центри зберігали власну управлінську структуру. Директорія УНР та Державний Секретаріат ЗО УНР намагалися вибудувати єдину лінію оборони, проте цей процес гальмувався через радикально різне стратегічне бачення майбутнього. Для Директорії на чолі з Симоном Петлюрою пріоритетом було протистояння більшовицькій експансії з боку Москви, яка загрожувала самому існуванню української державності на Наддніпрянщині. Натомість для керівництва Західної області УНР під проводом Євгена Петрушевича екзистенційною загрозою залишалася Польща, яка за підтримки Антанти прагнула повної анексії Галичини. Ці розбіжності в оцінці «головного ворога» стали фундаментальною перешкодою для координації зусиль на міжнародній арені. На Паризькій мирній конференції українська дипломатія виявилася розколотою: представники Наддніпрянщини шукали підтримки Антанти проти більшовиків, що вимагало компромісу з Польщею, тоді як галицькі дипломати (зокрема Василь Панейко та Михайло Лозинський)

категорично відкидали будь-які домовленості з Варшавою, намагаючись довести право Галичини на самовизначення. Відсутність єдиної зовнішньополітичної доктрини призвела до того, що країни Антанти сприймали Україну не як цілісний суб'єкт, а як конгломерат конфліктуючих сил, що зрештою дозволило Раді послів Антанти надати Польщі мандат на окупацію Східної Галичини в червні 1919 року.[25]

Окремим, не менш складним пластом взаємодії між УНР та ЗУНР став фінансово-економічний сектор, де соборність намагалися втілити через спільне використання ресурсів та спроби уніфікації грошової системи. Незважаючи на воєнний стан, уряди обох республік усвідомлювали необхідність економічного взаємообміну: Західна область УНР, володіючи потужним промисловим потенціалом Прикарпаття, постачала Наддніпрянщині дефіцитні нафтопродукти, тобто газу, мастила, сіль та лісоматеріали, які були життєво необхідними для залізничного транспорту та армії. У відповідь Директорія УНР надавала Галичині значні обсяги зерна, цукру та іншого продовольства, що допомагало стримувати гуманітарну кризу в західних регіонах, виснажених польською окупацією.[41]

На фінансовому рівні Директорія виділяла значні субсидії для підтримки боєздатності Української Галицької Армії та функціонування державного апарату ЗО УНР, зокрема через передачу готівкових коштів у гривнях та карбованцях. Проте повного злиття бюджетів так і не відбулося. В обігу на західних землях продовжувала домінувати австрійська корона, а спроби запровадити єдину валюту натрапляли на технічні труднощі та нестабільність фронту. Важливою інституційною ланкою став спільний Комітет у справах Галичини та Буковини, що намагався координувати соціальну політику та допомогу біженцям. Цей досвід господарської інтеграції, попри його короткочасність, продемонстрував економічну взаємодоповнюваність українських регіонів, яка була б неможливою за умов існування двох цілком ізольованих державних утворень.[36]

Паралельно з цим, релігійний чинник — співіснування православної та греко-католицької традицій — став тестом на толерантність. Попри очікування ворогів на релігійні конфлікти, ідея соборності виявилася сильнішою: спільні молебні та заходи духовенства демонстрували прагнення до створення єдиної національної ідентичності. В інформаційній сфері цей процес підтримувався через активну роботу пресових бюро, які за допомогою газет та агітаційних листівок формували образ єдиного народу. Спільні культурні ініціативи, від театральних вистав до освітніх курсів, виконували роль «гуманітарного мосту» між Сходом і Заходом.[38]

У сфері безпеки також робилися кроки до інтеграції: розвідувальні органи обох республік намагалися створити єдину мережу інформаторів для моніторингу дій Антанти та більшовиків. Хоча ці спроби часто розбивалися об технічні перепони та брак коштів, вони засвідчили розуміння елітами того факту, що соборність потребує захисту не лише на полі бою, а й у площині секретних служб та інформаційної гігієни. Таким чином, взаємодія УНР та ЗУНР була багатогранним процесом, де поряд із глобальними прорахунками існували успішні приклади низової інтеграції, які заклали фундамент сучасної української нації.[43]

Військова співпраця двох частин України досягла своєї найвищої точки влітку 1919 року, ставши прикладом справжнього бойового братерства. Після поразки в Чортківській офензиві та під тиском переважаючих польських сил (зокрема армії Галлера), Українська Галицька Армія 16–17 липня була змушена перейти річку Збруч. Це призвело до фактичного злиття двох армій у потужний кулак чисельністю близько 80 тисяч вояків під загальним командуванням генерала Миколи Юнакова. Спільний похід на Київ та Одесу, що розпочався в серпні 1919 року, продемонстрував величезний потенціал соборної держави: було визволено значні території Поділля, взято Жмеринку та Вінницю. Вступ українських частин до Києва 30 серпня став моментом найвищого піднесення соборності. [50]

Однак тріумф швидко перетворився на «Київську катастрофу». Причиною стала повна відсутність політичної домовленості щодо ставлення до Добровольчої армії генерала Денікіна, яка наступала з півдня. Галицьке командування, зокрема генерал Мирон Тарнавський та командир корпусу Антон Кравс, виходячи з досвіду боротьби з Польщею, вважало денікінців, тобто «білу» Росію, потенційним союзником проти більшовиків або принаймні силою, з якою можна домовитися за посередництва Антанти. Натомість Армія Української Народної Республіки бачила в них окупантів, що заперечували саме право України на існування. Через цей внутрішній розбрат та наказ Кравса уникати бою з росіянами, українські війська 31 серпня залишили визволену столицю без жодного пострілу на користь денікінців. Це не лише підірвало моральний дух українських вояків, а й остаточно зруйнувало довіру між Симоном Петлюрою та Євгеном Петрушевичем, який на той час уже отримав повноваження Диктатора ЗО УНР.[56]

Осінь 1919 року стала найтрагічнішою сторінкою в історії взаємодії республік, періодом перебування у так званому «Трикутнику смерті» на Поділлі. Українські сили опинилися в кільці між ворожими силами Польщі, Радянської Росії та білогвардійців. Ситуацію погіршила катастрофічна епідемія плямистого тифу, яка в умовах відсутності ліків через міжнародну блокаду Антанти, забрала життя десятків тисяч вояків? у листопаді боєздатними залишалися лише кілька тисяч багнетів УГА. [57]

Опинившись перед загрозою повного фізичного винищення армії, командування УГА 6 листопада 1919 року на станції Зятківці підписало угоду про перехід на бік Денікіна. Це рішення було продиктовано військовою необхідністю порятунку людей, але воно стало смертельним ударом для політичної єдності УНР та ЗУНР. Симон Петлюра розцінив цей крок як державну зраду та ніж у спину соборності. У відповідь на це Директорія остаточно переорієнтувалася на союз із Польщею, вбачаючи в ній останній шанс на порятунок проти більшовизму. [39]

Переговори завершилися підписанням Варшавського договору 21–24 квітня 1920 року, за яким Симон Петлюра офіційно визнав Східну Галичину та Західну Волинь частиною Польської держави в обмін на спільний військовий похід на Київ. Для галичан, чиї землі було офіційно віддано окупанту їхнім же союзником, цей договір став не просто геополітичним компромісом, а моральною катастрофою та де-факто денонсацією Акту Злуки. Це призвело до остаточного розриву: уряд Західноукраїнської Народної Республіки в еміграції заявив про припинення союзу з Директорією, і надалі обидва центри української еміграції діяли окремо, часто перебуваючи в стані відкритої політичної ворожнечі.[37]

Висновок: Підсумовуючи період взаємодії двох частин України після 22 січня 1919 року, слід зазначити, що попри щире прагнення народу до єдності, державні еліти не змогли подолати регіональний егоцентризм та стратегічні суперечності. Взаємодія УНР та ЗУНР була постійним балансуванням між національним ідеалом та жорсткою геополітичною реальністю двох країн. Конфлікт пріоритетів двох республік боротьба за Галичину проти Польщі чи боротьба за Наддніпрянщину проти більшовизму призвів до того, що обидві республіки зрештою втратили свою державність, опинившись у міжнародній ізоляції.

Незважаючи на трагічний фінал і формальне розірвання зв'язків наприкінці 1919 року, досвід співпраці УНР та ЗУНР має величезне історичне значення. Акт Злуки створив прецедент легітимного об'єднання розрізнених частин українських земель у єдиному правовому полі, що стало потужним аргументом для майбутніх поколінь борців за незалежність. Військове братерство Армії УНР та УГА на полях боїв Поділля та Київщини довело, що єдність є не лише емоційним закликком, а реальним фактором сили, здатної змінювати хід історії, навіть якщо в той конкретний момент вона була придушена переважаючими зовнішніми обставинами.

4.3 Дипломатія ЗУНР на завершальному етапі існування

Завершальний етап дипломатичної історії Західно-Української Народної Республіки нерозривно пов'язаний із наслідками Варшавського договору, підписаного 21 квітня 1920 року між Директорією УНР та Польською Республікою. Цей документ став справжнім геополітичним шоком для західноукраїнського політикуму. Згідно з умовами угоди, Симон Петлюра в обмін на військову допомогу Польщі у боротьбі з більшовиками де-юре визнав приналежність Східної Галичини, Західної Волині, Холмщини, Підляшшя та Полісся до складу Польської держави.

Для диктатора Євгена Петрушевича та його уряду, що на той час перебував у екзилі, такий крок означав не лише розірвання Акту Злуки від 22 січня 1919 року, а й фактичну ліквідацію міжнародно-правового статусу ЗУНР як частини єдиної української держави. Відтак, зовнішня політика ЗУНР на завершальному етапі трансформувалася в автономну, а подекуди й опозиційну до УНР діяльність. Головною метою стало доведення міжнародній спільноті, що Східна Галичина є територією, яка була анексована Польщею всупереч волі її населення та принципам міжнародного права.

Центром дипломатичної активності став Відень, де у червні 1920 року Євген Петрушевич сформував повноцінний екзильний уряд Західноукраїнської Народної Республіки. До його складу увійшли досвідчені політики та правники: Кость Левицький, Осип Бурачинський, Володимир Сінгалеви́ч та інші. Стратегія уряду базувалася на концепції «міжнародного легітимізму» — апеляції до того факту, що згідно з Сен-Жерменським мирним договором, Антанта володіла мандатом на Східну Галичину, а Польща була лише тимчасовим окупантом цієї території.[17]

У системі зовнішньополітичних пріоритетів ЗУНР особливе місце посідали Сполучені Штати Америки. Після поразки збройної боротьби Вашингтон розглядався як головний арбітр у питаннях самовизначення націй. Ключовою фігурою в США став Лонгин Цегельський — видатний дипломат,

колишній секретар закордонних справ, який був призначений надзвичайним послом і повноважним представником ЗУНР.

Діяльність Л. Цегельського в США у 1920–1922 роках була багатогранною. По-перше, він проводив активну роботу в Державному департаменті та Конгресі, намагаючись схилити американську адміністрацію до визнання незалежності Галичини. Цегельський майстерно використовував «14 пунктів» Вудро Вільсона, доводячи, що українці Галичини мають таке ж право на державність, як поляки чи чехи.[61]

По-друге, Цегельський став головним координатором роботи з українською діаспорою. За його ініціативи було створено «Національний фонд», через який збиралися кошти на підтримку дипломатичної мережі ЗУНР у Європі. Без фінансової підтримки зі США діяльність уряду Петрушевича у Відні була б неможливою.[42]

По-третє, Лонгин Цегельський розгорнув масштабну інформаційну кампанію. Він публікував англomовні меморандуми та статті, у яких розвінчував польську пропаганду про «цивілізаційну місію» Варшави. Він акцентував на тому, що ЗУНР була демократичною державою з повагою до прав меншин, що різко контрастувало з репресивною політикою польської окупаційної адміністрації. Попри те, що США врешті-решт дотрималися політики солідарності з Антантою, місія Цегельського дозволила втримати «галицьке питання» у фокусі уваги американської еліти протягом кількох років.[6]

Найбільш яскравим виявом дипломатичної активності ЗУНР стала робота в Лізі Націй — першій глобальній організації безпеки. Дипломатична група у складі К. Левицького, С. Витвицького та М. Лозинського розгорнула в Женеві справжню юридичну війну проти Польщі.[48]

Головним успіхом на цьому напрямку стала резолюція Ради Ліги Націй від 23 лютого 1921 року. Це був унікальний документ, у якому міжнародна спільнота офіційно визнала, що Східна Галичина окупована військами Польщі, Польща не володіє мандатом на цю територію, та на Галичину не поширюється польська конституція.[53]

Це рішення дало уряду Петрушевича потужний інструмент. Протягом 1921-1922 років українські дипломати подавали до Ліги Націй численні скарги на польські репресії, примусову василізацію та незаконні вибори до польського сейму на окупованих територіях. Ліга Націй стала трибуною, з якої голос ЗУНР лунав на весь світ. Однак трагедія полягала в тому, що Ліга Націй була лише консультативним органом, а реальна влада належала Раді Послів Великих держав тобто, Великій Британії, Франції, Італії та Японії. Франція, будучи головним адвокатом Польщі, блокувала будь-які спроби перетворити правові декларації Ліги Націй на реальні політичні кроки.[53]

До середини 1922 року стало зрозуміло, що стратегія апеляції до Заходу вичерпує себе. Велика Британія, яка раніше підтримувала галичан (плани лорда Керзона щодо автономії), почала схилитися до союзу з Польщею як «санітарним кордоном» проти більшовизму. У цій безнадійній ситуації Євген Петрушевич вдався до кроку, який викликав гостру кризу в самій ЗУНР — до спроби зближення з радянською владою.

Ця криза стратегії мала кілька передумов. Петрушевич вважав, що якщо Антанта зрадила Галичину, віддавши її Польщі, то варто використати Радянську Росію та УСРР як силу, що не визнає польських кордонів. У 1922 році почалися таємні контакти з радянськими представниками, зокрема з Християном Раковським. Радянська дипломатія майстерно маніпулювала Петрушевичем, обіцяючи підтримку незалежності Галичини в обмін на лояльність. Кость Левицький та більшість поміркованих політиків виступили категорично проти будь-яких контактів з більшовиками. Це призвело до паралічу роботи екзильного уряду. Західні держави, які панічно боялися комунізму, сприйняли контакти Петрушевича з Москвою як доказ того, що ЗУНР стає інструментом більшовизму. Це остаточно відштовхнуло від українського питання Ватикан та консервативні кола Британії. Спроби Євгена Петрушевича грати на суперечностях між Москвою та Варшавою були ілюзорними, адже СРСР використовував українське питання лише як розмінну монету у власних відносинах із Польщею.[56]

Останнім масштабним виступом галицької дипломатії стала Генуезька конференція, яка проводилась в квітні-травні 1922 р.. Делегація ЗУНР прибула туди з надією на перегляд статусу Східної Галичини в контексті загальноєвропейської стабілізації. Було подано детальні меморандуми, але українське питання було фактично заблоковане французькою делегацією.

Фінальна крапка була поставлена 14 березня 1923 року. Рада Послів великих держав у Парижі ухвалила рішення про визнання східних кордонів Польщі, що де-юре означало передачу Східної Галичини під польський суверенітет. Головними аргументами Антанти були: необхідність сильної Польщі проти СРСР, обіцянки Польщі надати Галичині автономію та економічні інтереси зокрема, доступ французького капіталу до нафтових родовищ Борислава.[62]

Євген Петрушевич видав акт протесту 15 березня 1923 року, у якому заявив: «Рада Амбасадорів не мала жодного права передавати польській державі край, який ніколи до неї не належав». Однак цей документ уже не мав політичної сили. 14 травня 1923 року екзильний уряд ЗУНР офіційно припинив свою діяльність.[52]

Висновок: Зовнішньополітична діяльність уряду ЗУНР у 1920–1923 роках стала унікальним в історії українського державотворення прикладом «дипломатії відчаю», де головним інструментом боротьби виступала не військова міць, а міжнародне право та апеляція до демократичних цінностей. Попри катастрофічні наслідки Варшавського договору, який де-юре розірвав соборність України, галицька еліта зуміла не лише зберегти суб'єктність на міжнародній арені, а й перетворити Східну Галичину на об'єкт пильної уваги провідних світових інституцій. Діяльність Лонгіна Цегельського в США та наполеглива праця галицьких дипломатів у Лізі Націй дозволили досягти безпрецедентного результату офіційного визнання Східної Галичини територією під польською військовою окупацією. Цей період довів, що західноукраїнська державність володіла зрілим і фаховим дипломатичним апаратом, який на рівні високої правової культури дискутував із великими державами, використовуючи

принципи президента В. Вільсона про самовизначення націй як щит проти імперських амбіцій Варшави.

Разом із тим, фінальний етап існування ЗУНР висвітлив трагічну невідповідність між юридичним ідеалізмом української сторони та жорстким прагматизмом «реальної політики» держав Антанти. Криза зовнішньополітичної стратегії Євгена Петрушевича, що проявилася у спробах «радянської орієнтації», стала закономірним наслідком геополітичного тупика, у якому опинився край після формування антибільшовицького «санітарного кордону» в Європі. Рішення Ради Послів від 14 березня 1923 року, що остаточно санкціонувало анексію Галичини Польщею, було продиктоване не правовою логікою, а безпековими та економічними інтересами Франції та Великої Британії, які пожертвували правами багатомільйонного народу заради стабілізації післявоєнних кордонів. Попри формальну ліквідацію державних інституцій ЗУНР в екзилі, трирічна дипломатична епопея зафіксувала в світовій політиці статус Східної Галичини як незаконно відторгнутої території, що на десятиліття вперед забезпечило моральну та правову основу для продовження української визвольної боротьби.

РОЗДІЛ 5. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЗУНР У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

5.1 Місце теми ЗУНР у програмах середньої освіти

Вивчення історії зовнішньополітичної діяльності Західноукраїнської Народної Республіки у закладах загальної середньої освіти України є ключовим складником формування національної свідомості, історичної пам'яті та розуміння державотворчих процесів ХХ століття. Політика ЗУНР розглядається в межах шкільного курсу не лише як регіональний компонент історії Галичини, Буковини та Закарпаття, а як невід'ємна частина загальноукраїнського визвольного руху, що продемонструвала унікальний досвід правової демократії та військової самоорганізації.

Сучасний зміст історичної освіти в Україні визначається Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти. Тема ЗУНР посідає вагоме місце у навчальній програмі з історії України для 10 класу. На відміну від радянської історіографії, яка маргіналізувала або викривлювала сутність ЗУНР, сучасна освітня парадигма акцентує увагу на суб'єктності західноукраїнської держави.

Програма передбачає вивчення теми ЗУНР у межах розділу «Розгортання Української революції. Боротьба за відновлення державності». Основними змістовими лініями є: проголошення республіки, тобто Листопадовий чин, державне будівництво, внутрішня соціально-економічна політика, Акт Злуки з УНР та збройний захист територіальної цілісності. Важливо, що програма вимагає від учнів не лише знання дат, а й розуміння причинно-наслідкових зв'язків: чому галицький досвід державотворення виявився більш стабільним, ніж наддніпрянський, та як міжнародна ситуація вплинула на долю республіки.

Історична дидактика щодо ЗУНР пройшла значний шлях трансформації. У перші роки незалежності вивчення теми мало значною мірою реабілітаційний характер — повернення імен Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Дмитра Вітовського. У 2000-х роках акцент змістився на соборницький аспект, де Акт Злуки 22 січня 1919 року став центральною подією, що символізує єдність нації.

Навчальний матеріал акцентує увагу на тому, що попри стан війни, ЗУНР спромоглася створити професійний дипломатичний апарат. Учні вивчають діяльність Державного секретарства закордонних справ та розгалужену мережу дипломатичних представництв у Відні, Празі, Будапешті, Римі, Ватикані. Важливим виховним моментом є висвітлення зусиль української дипломатії щодо захисту прав українців на міжнародній арені, що демонструє суб'єктність Галичини як частини європейського політичного простору. Підручники, зокрема за авторством В. Власова пропонують учням проаналізувати, як ЗУНР намагалася використовувати принципи «14 пунктів» Вудро Вільсона, зокрема право народів на самовизначення, для легітимізації своєї незалежності.

Центральним і найбільш драматичним сюжетом у вивченні зовнішньої політики є участь делегації ЗУНР у Паризькій мирній конференції 1919–1920 років. У шкільній методиці цей епізод використовується для формування критичного мислення. Учні мають дати відповідь на складне запитання: «Чому демократичні держави Заходу не підтримали демократичну ЗУНР у її боротьбі проти польської експансії?».

Аналіз навчальних програм показує, що сучасна освіта відходить від простого звинувачення Заходу. Натомість учням пропонують розібратися в концепції «санітарного кордону». Висвітлюється позиція Франції, яка прагнула створити сильну Польщу як бар'єр проти більшовицької росії та противагу Німеччині. Таким чином, тема зовнішньої політики ЗУНР стає для школярів першим серйозним уроком «реальної політики», де національні інтереси великих гравців часто важать більше за декларовані принципи справедливості.

Після 2014 року та з початком повномасштабного вторгнення рф у 2022 році, шкільні програми були суттєво переосмислені в контексті безпекової політики та тяглості військових традицій. Сьогодні політика ЗУНР висвітлюється через призму формування Української Галицької Армії, як зразка дисциплінованого та ідейно вмотивованого війська. Це дозволяє вчителям проводити паралелі між тогочасними захисниками української землі та сучасними Збройними Силами України.

Навчальні підручники підкреслюють, що ЗУНР була правовою державою. Наголошується на ефективності роботи Національної Ради та Державного Секретаріату. Учні мають усвідомити, що навіть у стані війни республіка зуміла налагодити роботу пошти, залізниці, шкільництва та судочинства. Особлива увага приділяється земельному закону від 14 квітня 1919 року. У навчальному матеріалі акцентується, що на відміну від радикальної соціалізації в УНР, ЗУНР обрала шлях виваженої реформи з повагою до приватної власності, що забезпечило вищу підтримку влади селянством. Це важливий виховний елемент. У програмах зазначається, що ЗУНР гарантувала права національним меншинам, тобто полякам, євреям, німцям, надаючи їм квоти у представницьких органах. Це подається як яскравий приклад європейського демократизму тогочасної української еліти.

Акт Злуки 22 січня 1919 року в шкільних програмах є кульмінаційною точкою вивчення політики ЗУНР. У методичних рекомендаціях для вчителів наголошується, що цей подія не має розглядатися як формальний акт. Навпаки, це вияв політичної волі обох частин України до соборності. Учні вчаться аналізувати труднощі реального об'єднання (відмінності у політичних орієнтаціях лідерів, військовому командуванні), що сприяє розвитку критичного мислення. Вивчення цієї теми часто супроводжується позакласними заходами, «ланцюгами єдності» та уроками-конференціями.

Незважаючи на значні здобутки, вивчення політики ЗУНР у школах стикається з певними труднощами. По-перше, це дефіцит навчального часу — на вивчення всієї Української революції виділяється невелика кількість годин, що змушує вчителя подавати тему Західноукраїнської Народної Республіки конспективно. По-друге, складність міжнародного контексту: учням важко осягнути позицію Антанти, яка підтримала територіальні претензії Польщі, ігноруючи право українців на самовизначення. Це потребує від учителя глибокої підготовки та вміння пояснити геополітичні реалії Паризької мирної конференції.

Також існує певна диспропорція у викладанні: у школах західних областей темі ЗУНР приділяється більше уваги через краєзнавчий компонент, тоді як у східних та південних регіонах вона іноді залишається «в тіні» подій у Києві. Сучасна програма спрямована на подолання цього розриву шляхом єдиного національного наративу.

Висновок: Місце політики ЗУНР у програмах середньої освіти України є фундаментальним. Республіка постає в очах школярів як зразок успішної хоч і тимчасової державної організації, що змогла в умовах повної ізоляції та війни створити дієві інститути влади. Вивчення цієї теми сприяє вихованню громадянина, який розуміє цінність державного суверенітету, знає ціну соборності та поважає демократичні процедури.

Подальший розвиток шкільної історичної освіти має бути спрямований на ще глибшу інтеграцію досвіду ЗУНР у загальноєвропейський контекст боротьби малих націй за свою незалежність після Першої світової війни.

5.2 Методичні аспекти викладання зовнішньополітичного досвіду ЗУНР

Вивчення історії Західноукраїнської Народної Республіки у закладах загальної середньої освіти є фундаментальним складником формування історичної пам'яті та національної ідентичності здобувачів освіти. У контексті сучасної російсько-української війни та активної інтеграції України до європейського простору, досвід дипломатичної боротьби галицьких українців у 1918–1923 роках набуває особливої актуальності. Розділ присвячений аналізу методичних підходів, що дозволяють ефективно розкрити складні механізми зовнішньої політики ЗУНР, враховуючи вікові особливості учнів та вимоги Нової української школи.

Першочерговим завданням вчителя є трансформація складного наукового масиву інформації у доступний навчальний контент. Зовнішня політика ЗУНР не була локальним явищем; вона стала частиною глобальної трансформації світу після Першої світової війни. У методичному плані важливо виокремити три стратегічні лінії, які мають бути висвітлені на уроках.

Учням необхідно пояснити суть «14 пунктів» Вудро Вілсона та причини того, чому цей принцип не був застосований до українців у Парижі. Це дозволяє розвивати критичне мислення щодо подвійних стандартів у тогочасній міжнародній політиці. Важливо підкреслити, що Державний секретаріат закордонних справ ЗУНР розглядав дипломатію не як альтернативу армії, а як її союзника. Робота делегації в Парижі, очолюваної Г. Сидоровичем, а пізніше — М. Лозинським та С. Витвицьким, має подаватися як приклад інтелектуального та політичного спротиву. Акт Злуки 22 січня 1919 року в методиці викладання має розглядатися не лише як свято єдності, а як складний дипломатичний акт, що мав на меті зміцнити міжнародні позиції обох частин України.

Згідно з програмою, тема ЗУНР вивчається в 10 класі. У цьому віці підлітки переходять до етапу формально-логічних операцій. Вони здатні аналізувати складні абстрактні поняття, такі як «суверенітет», «легітимність», «мандат на управління» чи «демаркаційна лінія».

Методичні аспекти викладання мають враховувати такі фактори як інтелектуалізація навчання та емоційне співпереживання учнів. Старшокласники вимагають не просто переліку дат, а пояснення механізмів. Наприклад, замість сухого факту «Рішення Ради послів Антанти 1923 року», вчитель має розкрити економічні та політичні мотиви Франції та Британії, що стояли за цим рішенням. Оскільки історія дипломатії ЗУНР завершилася поразкою, існує ризик формування «комплексу жертви». Методика має бути спрямована на висвітлення здобутого досвіду, професіоналізму дипломатів та створення підґрунтя для майбутнього відновлення незалежності.

Хронологічна компетентність формується через створення синхроністичних таблиць. Учні повинні бачити, що в той час, коли в Галичині тривав Чортківський наступ, у Парижі вирішувалася доля Східної Галичини на засіданнях Ради десяти. Це дає розуміння взаємозалежності фронту та тилу. Просторова компетентність передбачає роботу з картою не лише як з ілюстрацією, а як з інструментом аналізу. Наприклад, порівняння «Лінії Бартелемі» та «Лінії Керзона» дозволяє візуалізувати тиск міжнародної

спільноти на молоду українську державу. Інформаційна компетентність реалізується через роботу з першоджерелами. Аналіз тексту «Декларації Державного секретаріату закордонних справ ЗУНР» або мемуарів Михайла Лозинського дозволяє учням самостійно робити висновки про пріоритети української дипломатії.

Для забезпечення високої ефективності засвоєння теми «Зовнішня політика ЗУНР» вчитель має використовувати комплекс методів, що стимулюють перехід учнів від пасивного споживання інформації до активного дослідження. Пріоритет надається інтерактивним технологіям, які дозволяють змодельовати складні дипломатичні процеси. Зокрема, метод «Історичної реконструкції» або рольова гра дає змогу учням перетілитися в учасників Паризької мирної конференції. Розподіл ролей між «делегатами ЗУНР», «польською стороною» та «представниками Антанти» допомагає наочно продемонструвати конфлікт інтересів та причини ігнорування українського питання великими державами.

Важливим інструментом є SWOT-аналіз зовнішньополітичного становища республіки, де учні самостійно класифікують чинники на внутрішні сили, наприклад, консолідованість галицького суспільства та зовнішні загрози, наприклад, військова агресія, відсутність підтримки Антанти. Для роботи з великим масивом фактичних даних доцільно використовувати метод «Кейс-стаді», пропонуючи учням розв'язати реальну історичну дилему: наприклад, проаналізувати умови перемир'я місії Бартелемі та спрогнозувати наслідки їх прийняття чи відхилення. Це розвиває здатність до стратегічного мислення та розуміння ціни політичних рішень.

Сучасний урок історії неможливий без потужного візуального супроводу, який допомагає конкретизувати абстрактні дипломатичні поняття. У вивченні зовнішньої політики ЗУНР особливу роль відіграє робота з історичною картою. Методично виправданим є використання накладання карт: порівняння територій, на які претендувала ЗУНР згідно з етнічним принципом, та фактичних демаркаційних ліній, встановлених під тиском міжнародних посередників.

Крім того, активне залучення цифрових ресурсів наприклад, архівних фотографій дипломатичних паспортів ЗУНР, печаток, світлин українських місій у Празі чи Відні, дозволяє учням усвідомити реальність та легітимність галицької державності. Використання інфографіки, що ілюструє мережу закордонних представництв ЗУНР, допомагає швидко візуалізувати масштаб зусиль Державного секретаріату закордонних справ, перетворюючи сухий перелік назв країн на зрозумілу систему міжнародних зв'язків.

Завершальним етапом методичної моделі вивчення теми є встановлення історичних паралелей, що робить знання особистісно значущими для сучасного школяра. Вчитель має акцентувати увагу на подібності викликів, з якими стикалася ЗУНР у 1919 році та з якими бореться Україна сьогодні: пошук міжнародної військової допомоги, боротьба з іноземною пропагандою, намагання довести право народу на власну державу в умовах геополітичної невизначеності.

Обговорення причин «міжнародної глухоти» до українського питання у 1919–1923 роках у порівнянні з сучасною консолідацією світу навколо України дозволяє учням зробити висновки про еволюцію міжнародного права та важливість проактивної дипломатії. Такий підхід формує у здобувачів освіти не лише знання про минуле, а й політичну зрілість, розуміння цінності суверенітету та усвідомлення складності шляху України до повноправного членства в європейській спільноті.

Висновок: Підсумовуючи теоретико-методичні засади вивчення зовнішньої політики ЗУНР, зазначимо, що ця тема є стратегічно важливою для формування в учнів 10 класу цілісного розуміння України як суб'єкта міжнародних відносин. Головний методичний акцент має зміщуватися з репродуктивного відтворення дат на глибокий аналіз причинно-наслідкових зв'язків та геополітичних обставин початку ХХ століття. Вчителю важливо продемонструвати, що діяльність дипломатичних місій ЗУНР була виявом професійної боротьби за право нації на самовизначення, а її результати залежали не лише від зусиль українців, а й від складної розстановки сил у повоєнній

Європі. Такий підхід дозволяє розвивати в учнів критичне мислення та здатність оцінювати історію як багатогранний процес зіткнення інтересів.

Для ефективного засвоєння матеріалу необхідно використовувати діяльнісний підхід, залучаючи учнів до роботи з першоджерелами, історичними картами та інтерактивними методами, такими як історичне моделювання чи SWOT-аналіз. Особливої ваги в сучасних умовах набуває прийом історичних паралелей між боротьбою ЗУНР за міжнародне визнання в 1919 році та сучасною дипломатичною діяльністю України у відсічі агресії. Це робить вивчення досвіду Західноукраїнської Народної Республіки не просто академічним завданням, а дієвим інструментом виховання політично грамотного громадянина, який усвідомлює важливість міжнародних альянсів та дипломатичного захисту національних інтересів.

ВИСНОВОК

У бакалаврській роботі здійснено комплексне наукове дослідження зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки у період 1918–1923 років. Відповідно до мети та завдань, поставлених у вступній частині, де наголошувалося на актуальності вивчення державотворчого досвіду в умовах зовнішньої агресії та необхідності переосмислення ролі українського питання на міжнародній арені після Першої світової війни.

Виконання завдання щодо аналізу бази досліджень показало, що сучасна українська наука відійшла від радянських ідеологічних кліше. Вивчення архівних документів та мемуаристики дозволило встановити, що дипломатія ЗУНР не була стихійною, а спиралася на глибоку правову традицію та інтелектуальний доробок галицької політичної еліти. Це підтверджує тезу про тяглість української дипломатичної школи.

Глибоке дослідження геополітичного контексту та міжнародної ситуації кінця 1918 року дозволило прийти до висновку, що виникнення Західноукраїнської Народної Республіки було не випадковим епізодом, а закономірним історичним результатом розпаду Австро-Угорської імперії та легітимною реалізацією невід'ємного права української нації на політичне самовизначення. Однак детальний аналіз тогочасних міжнародних умов виявив глибоку та трагічну суперечність, яка стала фатальною для молодого держави: у той час як дипломатичне керівництво республіки щиро апелювало до принципів нового світового порядку та «14 пунктів» американського президента Вудро Вільсона, сподіваючись на справедливе розв'язання національного питання, провідні держави-переможниці Антанти керувалися суто прагматичними та егоїстичними інтересами. Зокрема, геополітична стратегія Франції була зосереджена на створенні в Східній Європі максимально потужного військово-політичного «санітарного кордону» проти більшовицької загрози, де ключова роль відводилася «Великій Польщі» як головному союзнику на континенті. Така розстановка пріоритетів світовими лідерами призвела до повної зовнішньополітичної ізоляції ЗУНР, оскільки будь-які успіхи українського

державотворення розглядалися великими державами як послаблення польського стратегічного бар'єру. Це створило парадоксальну ситуацію, коли демократичний характер, правова легітимність та мирні наміри західноукраїнського уряду ігнорувалися на догоду великій політиці, що зрештою позбавило республіку необхідної міжнародної підтримки у вирішальний момент її боротьби за виживання.

Аналіз інституційної природи та організаційної структури зовнішньополітичного відомства республіки переконливо довів, що попри критичний дефіцит часу та виклики воєнного стану, державному керівництву вдалося в найкоротші терміни сформувати цілком дієвий та професійний Державний секретаріат закордонних справ. Створення цієї структури стало фундаментом для розгортання широкої мережі дипломатичних представництв, місій та кур'єрських служб у ключових європейських центрах, таких як Відень, Прага, Рим, Ватикан та Берлін, де українські дипломати працювали над визнанням суб'єктності ЗУНР. Встановлено, що ці представництва виконували не лише традиційні політичні чи представницькі завдання, а й перетворилися на стратегічно важливі центри забезпечення життєдіяльності республіки: вони здійснювали складні закупівельні операції з постачання військового майна, медикаментів та енергоресурсів, а також розгортали масштабні інформаційні кампанії для подолання польської пропаганди в іноземній пресі. Така багатогранність та оперативність роботи закордонних інституцій стала яскравим свідченням надзвичайно високого рівня інтелектуальної та адміністративної самоорганізації українського суспільства в екстремальних умовах війни. Це підтверджує, що галицька політична еліта володіла зрілим державним мисленням і була здатна інтегрувати молоду республіку в міжнародну систему координат навіть за найнесприятливіших обставин, демонструючи фаховість, що відповідала тогочасним загальноєвропейським дипломатичним стандартам.

Окрему увагу в межах наукового дослідження приділено критичному аналізу складних та багатограних взаємовідносин між ЗУНР та УНР, що стали випробуванням для української дипломатії на шляху до державної єдності.

Встановлено, що проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 року стало не лише символічним актом, а й найвищою точкою консолідації зовнішньополітичних зусиль обох частин України, продемонструвавши світовій спільноті непохитне прагнення народу до створення єдиної соборної та суверенної держави. Проте в ході роботи виявлено, що практична реалізація цього об'єднання зіткнулася з глибокими суперечностями в тактичних пріоритетах, які диктувалися різними фронтами боротьби: якщо для політичного проводу Галичини екзистенційною загрозою та головним ворогом залишалася Польща, то для Наддніпрянщини пріоритетом був захист від більшовицької експансії. Ці розбіжності у геополітичній орієнтації стали серйозним викликом, який вимагав від політиків-дипломатів обох республік надзвичайних маневрів та пошуку надскладних компромісів у відносинах з країнами Антанти. Зрештою, дослідження показує, що саме неможливість гармонізувати ці два вектори боротьби в єдину міжнародну стратегію стала однією з ключових причин, що завадили повноцінному міжнародному визнанню об'єднаної української держави в умовах тогочасного політичного реалізму.

Детальне вивчення діяльності екзильного уряду в період 1920–1923 років дозволяє зробити ґрунтовний висновок про те, що навіть за умов повної втрати контролю над власною територією, дипломатична активність диктатора Євгена Петрушевича та його соратників мала не лише символічне, а й засадниче правове значення для української державності. Перебуваючи у Відні, уряд ЗУНР розгорнув масштабну зовнішньополітичну кампанію, яка була спрямована на апеляцію до Ліги Націй та провідних держав Антанти з вимогою дотримання принципів справедливості та права націй на самовизначення. Саме завдяки цій виснажливій і безкомпромісній «дипломатії відчаю» світова спільнота протягом тривалого часу відмовлялася юридично визнати польську окупацію Східної Галичини як dokonаний факт або «добровільне приєднання». Дипломатам вдалося утримати за краєм статус спірної території, що де-юре залишалася під протекторатом Найвищої Ради Антанти аж до фатального рішення Ради Послів у березні 1923 року. Такий стан справ змушував міжнародні інституції регулярно

повертатися до розгляду українського питання, що фактично делегітимізувало репресивні дії польської адміністрації в очах тогочасного демократичного світу. Зрештою, цей період став надзвичайно важливим досвідом інституційної стійкості, адже він заклав міцний міжнародно-правовий та моральний фундамент для майбутніх поколінь борців за незалежність, довівши, що ідея державної суверенітету залишається живою доти, доки за неї ведеться боротьба на найвищому дипломатичному рівні.

Реалізуючи завдання щодо методичного аспекту дослідження, у роботі всебічно обґрунтовано, що історичний досвід ЗУНР є унікальним та незамінним матеріалом для сучасної системи історичної освіти, оскільки він дозволяє учнівській молоді вийти за межі простого вивчення дат і фактів. Викладання цієї теми навчає майбутніх громадян критичному аналізу міжнародних безпекових гарантій, наочно демонструючи на прикладі Версальсько-Вашингтонської системи, як декларативні принципи можуть ігноруватися заради політичної доцільності великих держав. Робота доводить, що приклад ЗУНР є еталонним для формування глибинного розуміння національних інтересів, адже він демонструє пріоритетність державної суб'єктності над будь-якими зовнішніми компромісами. Особливого виховного значення набуває висновок про те, що навіть у разі фатальної військової поразки, грамотна, фахова та безкомпромісна дипломатична боротьба здатна не лише зафіксувати право народу на власну державу, а й зберегти саму ідею державності в міжнародному правовому полі на багато десятиліть вперед. Таким чином, вивчення дипломатичної історії ЗУНР у закладах середньої освіти стає потужним інструментом формування політичної зрілості школярів, навчаючи їх, що юридична та інформаційна боротьба за державу є не менш важливою, ніж боротьба збройна, оскільки саме вона створює фундамент для майбутнього історичного реваншу та остаточного відновлення незалежності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що зовнішня політика ЗУНР у 1918–1923 роках була героїчною спробою інтеграції України в європейську систему безпеки. Хоча поставлена мета — повне міжнародне визнання та збереження

незалежності — не була досягнута через несприятливу кон'юнктуру «Версальського світу», здобутий досвід став невід'ємною частиною української державотворчої традиції, що є надзвичайно актуальним у контексті сучасної боротьби України за своє місце у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Діло» В.Панейко.- Львів: Видавнича спілка Діло.– 1918–№237.- с.4
2. «Діло» В.Панейко.- Львів: Видавнича спілка Діло. – 1918. – №250.- с.4
3. «Діло» В.Панейко.- Львів: Видавнича спілка Діло. – 1918. – №262.- с.4
4. Ададуров В. Політика Франції стосовно українсько-польського конфлікту за Східну Галичину в період з листопада 1918 по березень 1919 / В. Ададуров // Україна в минулому (Київ, Львів). – Вип. VII. – 1995. – С. 18–32.
5. Баран С. Західньо-Українська Народня Республіка (1918–1923) / С. Баран // Український історик. – Нью-Йорк ; Торонто; Київ ; Львів ; Мюнхен, 1998. – Т. XXXV. – С. 105.
6. Батюк, Тарас. Дипломатична місія Льонгина Цегельського у США (1920-1921 рр). - Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. - Вип. 22 : Історія. - С. 48-57.
7. Веденєєв Д. Українська історіографія про причини та наслідки розриву Акту Злуки (зовнішньополітичний аспект). Українська соборність : ідея, досвід, проблеми (До 80-річчя Акту злуки 22 січня 1919 р.) : збірник. Київ : ІПіЕНД, 1999. С. 243.
8. Веденєєв Д. В. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби Української держави 1917-1923 роки / Д. В. Веденєєв, Д. В. Будков. - Київ, 2006. - 312 с.
9. Витвицький С. Галичина в міжнародній політиці в 1914–1923 роках // Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Мюнхен, 1995. – № 1/4. – С. 100–118.
10. Віднянський С. Українське питання в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918– 1989 рр.). Український історичний журнал. 1997. № 1. С. 48.
11. ГДА СЗРУ, ф. 1, спр. 6840, т. 1, арк. 26 (з зворотом)

12. ГДА СЗРУ, ф. 1, спр. 6840, т. 1, арк. 36
13. Геник М. Зрада ради Амбасадорів / М. Геник // Літопис Червоної калини. – 1993. – № 1–2. – С. 10–12.
14. Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914–1923) / Ліліана Гентош. – Львів, 2006. – 456 с.
15. Головченко В. І. Дипломатія Західноукраїнської Народної Республіки // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К. : Знання України, 2004 — Т. 1. — 760 с.
16. Городня Н. Їм потрібні були сильні союзники: Українське питання на Паризькій мирній конференції 1919 року / Н. Городня // Політика і час. — 1995. — № 11.
17. Гуцал П. Уряд Західно-Української Народної Республіки в екзині та українська діаспора Північної Америки / Петро Гуцал // Мандрівець. — 2005. — № 5. — С. 23–28.
18. Дацків І., Полич М. Діяльність зовнішньополітичної служби Західноукраїнської Народної Республіки у 1918-1923 роках // Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 23. С. 125–132.
19. Дацків, І. Західноукраїнська Народна Республіка в системі міжнародних відносин (1918–1923 рр.) / Ігор Дацків // Україна–Європа–Світ : міжнародний збірник наукових праць / редкол.: Ю. М. Алексєєв, Л. М. Алексієвець, М. М. Алексієвець [та ін.]. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. – Вип. 16 : у 2 ч., ч. 1. – С. 126–131
20. Держалюк М., Віднянський С., Коваль В., Сергійчук В., Мартинов А. Україна в зарубіжних доктринах та стратегіях XX століття. Політична думка. 1996. № 1. С. 65.

21. Держалюк М.С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба в 1917–1922 роках. – К., 1998. – 240 с.
22. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали : у 5 т. Т. 1 : Листопадова 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР / укладачі О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. С. 23
23. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали : у 5 т. Т. 2 : Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / укладачі О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. С. 142.
24. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923: Історія / Керівник авторського колективу й відповідальний редактор Олександр Карпенко. - Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. - 628 с.
25. Калакура Я., Панчук А. Новітня історіографія Злуки УНР та ЗУНР. Українська соборність : ідея, досвід, проблеми (До 80-річчя Акту злуки 22 січня 1919 р.) : збірник. Київ : ІПіЕНД, 1999. С. 238.
26. Карпенко О. Основні напрями зовнішньої політики Західно-Української Народної Республіки. Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Західно-Українська Народна Республіка. Львів, 2000. Вип. 6. С. 230.
27. Краківський О. Східна Галичина і Польща в 1918-1923 рр.: Проблеми взаємовідносин / О. Красівський // Укр. акад. держ. Управління при Президентіві України. — К.: Вид - во УАДУ, 1998. — 299 с.
28. Красівський О. Я. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне протиборство (листопад 1918 — липень 1919 р.).— Львів, 1999.
29. Кульчицький В.С. Суспільно-політичний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки 1918 – 1923 рр. / В.С. Кульчицький,

М.І. Настюк, Б.Й. Тищик // Історія держави і права України. – Львів, 1996. – С. 173–196

30. Кучик О. Міжнародне становище України в 1918-1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість / Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАН України. – Випуск 6: Західно Українська Народна Республіка. Історія і традиції. – Львів, 2000. – С.248 – 251.

31. Левицький К. Дипломатична діяльність ЗУНР (1918 - 1923) / Кость Левицький // Літопис Червоної Калини. - 1938. - Ч.11. - С. 3 - 4;

32. Левицький К. Перед вибухом. - Львів, 1928

33. Левицький К. Українські політики Галичини.-Тернопіль 1996.- 185 с.

34. Литвин М. Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири / Микола Литвин // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / [гол. ред. кол. Я. Ісаєвич]. – Вип. 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття. – Львів, 2008. – С. 106–115.

35. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. / М. Литвин. — Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1998. — 488 с.

36. Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. - Відень, 1922.

37. М. Литвин. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко; Ін-т українознавства НАН України. – Львів: ОЛІР, **1995**. – 361 с.

38. Макарчук С.А. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР / С. А. Макарчук. — Львів: Світ, 1997. — 192 с.

39. Мороз В. Історія Західно-Української Народної Республіки / В. Мороз // Мандрівець. — 1999. – №1-2. — С. 3–21.

40. Назарук О. В українській дипломатичній службі в роках 1915 - 1923 / Осип Назарук // Літопис Червоної Калини. - 1938. - Ч. 10. - С. 16 - 17.

41. Павлишин О. Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.). Вісник Львівського університету. Історія. 2002. Вип. 37/1. С. 329.
42. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923) / О. Павлюк. — К.: Видавничий дім “KM Academia”, 1996. — 188 с.
43. Павлюк О. Дипломатія злуки УНР і ЗУНР // Всесвіт. - 1992. - №1-2.
44. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР // Київська старовина. - 1997 №3-4 .
45. Павлюк О. ЗУНР і політика Угорщини. Міжнар. наук. конф., присвяч. 75-річ. ЗУНР. 1–3 лист. 1993 р. : матеріали. Івано-Франківськ, 1993. С. 88.
46. Павлюк О. Українсько-чехословацька конфедерація (з історії взаємин України і ЧСР в 1917–1921 рр.). Київська старовина. 1999. № 1. С. 70. 17
47. Панчук А. М. Зовнішня політика ЗУНР в історіографії // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія. - Івано-Франківськ. - 2000. - Вип. 3. – С. 189-196.
48. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття) / Валентина Піскун. – Київ – Нью-Йорк, 2006. – 672 с.
49. Реєнт О. ЗУНР: проблема легітимації // Український історичний журнал. — 2009. — № 1. — С. 4–11
50. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917 — 1920 роках / В. Сергійчук. — К.: 1999. — 412 с
51. Соловйова В. В. Особливості української дипломатії після проголошення злуки УНР і ЗУНР / В. В. Соловйова // Наукові праці

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 19. – С. 328–339.

52. Стахів М. Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918-1923. Скрентон : [З друк. Народ. Волі], 1958-1961. Т. 6. Кн. 1. 1961. 220 с.

53. Стовбуха Д. Українсько-польське дипломатичне протистояння довкола східного питання у 1918–1923 рр. / Д. Стовбуха // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 5. — Тернопіль, 2002. — С. 65–68.

54. Стрілець : часопис для українського війська. Випуск: № 27/редком. Кам'янець на Поділлі, 1919.

55. Табачник Д. Історія української дипломатії в особах : навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. С. 302.

56. Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918-1923 рр. (до 75-річчя утворення і діяльності) / Б. Й. Тищик, О. А. Вівчаренко. — Коломия: Світ, 1993. — 118 с.

57. Ткаченко В. М. Акт Злуки: уроки історії // Проблеми соборності України у XX столітті (І.Ф. Курас та ін.). — К., 1994. — С. 97.

58. Українська державність у XX столітті: Історико-політичний аналіз // О.Дергачов (керівник авт. Колективу). — К.: Політична думка, 1996. — 448 с

59. Хлюпін Є. Перші контакти урядів ЗУНР і УНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2000. — Вип. 6. — С. 237–239.

60. Хома, І. Переговорний процес ЗУНР із делегацією генерала Ю. Бартелемі [Текст] / І. Хома // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / голов. ред. І. Зуляк ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. — Тернопіль : [ТНПУ], 2013. — Вип. 1 : у 2 ч., ч. 2. — С. 120–124.

61. Цегельський Л. Від легенди до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопада 1918.- Нью-Йорк-Філадельфія: Булава, 1960. – 313 с.

62. Ярославин С. Визвольна боротьба на Західно-Українських землях у 1918–1923 роках. Філадельфія, 1956. С. 30.